

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Anita Kattai

**MAKSUMAKSJATE TEADLIKKUS MAKSUVABA TULU
KASUTAMISEST**

Lõputöö

Juhendaja:

Hannes Udde,

Magistrikraadile vastav kvalifikatsioon

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: „Maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest“	
Töö pealkiri võõrkeeles: „Taxpayers Awareness of the Use of Tax-Free Income“	
<p><i>Lühikokkuvõte: Lõputöö on koostatud eesti keeles ja koosneb 49-st leheküljest. Lõputöös on kasutatud 64 allikat, millele on tekstis viidatud.</i></p> <p><i>Lõputöö uurimisprobleem on püstitatud küsimusena: Kui teadlikud on maksukohustuslased maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest lähtuvalt jõustunud tulumaksuseaduse muudatusest? Püstitatud küsimus tuleneb 2018. aastal jõustunud tulumaksuseaduse muudatusest.</i></p> <p><i>Lõputöö eesmärk on välja selgitada maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest ning uurida, milles see seisneb. Lisaks, selle väljakujunemine, mõjutegurid ja olulisus. Töös uurib autor ka maksuteadlikkuse rolli maksukuulekuses. Lõputöös kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit.</i></p> <p><i>Läbiviidud uuringu tulemusena selgus, et maksumaksjad on teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest.</i></p> <p><i>Lõputöös toob autor välja 3 ettepanekut. Esiteks lisada maksundus eraldi õppeainena põhikooli ja gümnaasiumi õppekavasse. Teiseks kaasata erinevatesse Maksu- ja Tolliameti projektidesse rohkem erinevas vanusegrupis inimesi ning kolmandaks teha Maksu- ja Tolliametil rohkem koostööd erinevate koolidega.</i></p>	
Võtmesõnad: maksuteadlikkus, tulumaks, maksusoodustused	
Võõrkeelsed võtmesõnad: tax awareness, income tax, tax-free income, tax benefits	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Anita Kattai	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan loa Sisekaitseakadeemia minu lõputöö kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonnas ning raamatukogu digikogu kaudu ja paberandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguste kehtivuse tähtaja lõpetamiseni.</p>	
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Hannes Udde	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MAKSUTEADLIKKUS JA MAKSUVABA TULU ARVESTAMISE PÕHIMÕTTED 7	
1.1 Maksuteadlikkuse olemus	7
1.2 Maksukuulekuse roll maksuteadlikkuses.....	9
1.3 Maksusüsteemi mõju maksukoormusele	13
1.4 Maksuvaba tulu arvestus.....	14
2. MAKSUMAKSJATE TEADLIKKUSE UURIMINE MAKSUVABA TULU KASUTAMISEST	18
2.1. Uurimismetoodika tutvustus	18
2.2. Läbiviidud küsitluse tulemuste kokkuvõte	20
2.3. Järeldused ja ettepanekud	31
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	41
Lisa. Ülevaade läbiviidud küsitlusest	47

SISSEJUHATUS

Maksutulu on riigieelarve olulisim tuluallikas. Maksu- ja Tolliamet soovib lähtudes enda põhiväärtustest täita enda soovitud tulevikupildi ehk visiooni. Nendeks väärtusteks on innovaatus, inimesekeskus, koostöö, professionaalsus ning arengule suunatus. Maksu- ja Tolliamet rõhutab enda arengukavas kliendi sõbralikkust, mille eesmärk on anda kiiret ja korrektset tagasisidet või lahendust kliendi küsimusele või probleemile. Ühtlasi eeldab see ka iseseisvalt kiiret informatsiooni leidmist kasutades MTA kodulehte (Maksu- ja Tolliamet, 2021).

1. jaanuaril 2018 jõustunud tulumaksuseaduse muudatus võib tekitada maksumaksjatele arusaamatusi, eelkõige maksuvaba tulu arvestamise põhimõtted. Kuna valesti arvestatud maksuvaba tulu võib maksumaksjatele tekitada nii mitmeidki finantsilisi ebamugavusi ja segadust, peab autor oluliseks uurida maksumaksjate üldist teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest.

Lõputöö teema aktuaalsus tuleneb tulumaksuseaduse muudatusest, mis hõlmab maksuvaba tulu arvestust. Riigikogus vastu võetud tulumaksuseaduse alusel rakendub teatud tingimustel füüsilisele isikule üldine maksuvaba tulu kuni 6000 eurot aastas. Otsusest tulenevalt moodustab maksuvaba tulu määr kuus 500 eurot. Muudatuse eesmärk on võimaldada Sotsiaalkindlustusametilt väljamakse saajatel kasutada 500 euro suurust maksuvabastust võimalikult suures ulatuses igakuiselt, mitte aasta hiljem tulumaksudeklaratsiooni alusel tulumaksu tagasi taotledes. (Vabariigi Valitsus, 2017) Seoses sellega kadus täiendav maksuvaba tulu arvestus pensionidele ja tööõnnetushüvistele (Maksu- ja Tolliamet, 2020). Maksuvaba tulu arvestus ja selle kogumine mõjutab ka ameti ülesandeid, mis on kajastatud Maksu- ja Tolliameti põhimääruses § 7 p-s 1 (Rahandusminister, 2008). Maksu- ja Tolliamet omaltpoolt proovib tõsta klientide teadlikkust maksuvaba tulust, saates välja teavitusi, postitades kodulehele informatsiooni ning vastates teemaga seonduvatele küsimustele nii telefoni kui ka e-posti teel. Olulist rolli täidab ka ametnike professionaalne nõustamine ja maksumaksjate muredesse tõsidusega suhtumine.

Lõputöö on kirjutatud uudsel teemal, sest autorile teadaolevalt uuritakse ja analüüsitakse esmakordselt maksumaksjate seas maksuvaba tulu kasutamise teadlikkust lähtudes 2018. aastal

jõustunud tulumaksuseaduse muudatusest. Eelnevatel aastatel on uuritud üldist maksuteadlikkust, kuid ei ole võetud arvesse maksuvaba tulu kasutamise teadlikkust (Lellep, 2018; Lennuk, 2021; Tjukina, 2013; Aljaste, 2020).

Lõputöö keskse uurimisprobleemi püstitab autor küsimusena: Kui teadlikud on maksukohustuslased maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest lähtuvalt jõustunud tulumaksuseaduse muudatusest?

Et leida vastus eelnevalt püstitatud küsimusele, püstitab autor järgmised küsimused:

- Millised on maksumaksjate teadmised maksuvaba tulust?
- Mis valmistab maksumaksjatele raskusi maksuvaba tulu arvestamise arusaamisest?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada mugavusvalimisse kuuluvate maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest ning uurida, milles see seisneb. Lisaks, selle väljakujunemine, mõjutegurid ja olulisus. Töös uurib autor ka maksuteadlikkuse rolli maksukuulekuses. Selle väljaselgitamiseks koostab autor ankeetküsitluse, mis on pärast koostamist kõikidele adreessaatidele vastamiseks kättesaadav.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. Analüüsida teadusartiklite põhjal saadud informatsiooni maksuteadlikkuse olemuse ning selle olulisuse kohta.
2. Analüüsida maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele.
3. Hinnata maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest tulenevalt teooriast ja küsitluse tulemusest ning teha järeldusi ja ettepanekuid koolidele, Haridus- ja Teadusministeeriumile ja Maksu- ja Tolliametile teadlikkuse parendamiseks.

Analüüsimaks maksuteadlikkust seoses maksuvaba tuluga maksumaksjate seas, kasutatakse lõputöös kvantitatiivset empiirilist uurimismeetodit (Lagerspetz, 2017, lk 122-123). Lõputöö koostamisel viiakse läbi küsitlus, see võimaldab võrrelda ning hinnata maksumaksjate üldist teadlikkust ning hiljem teha järeldusi (McNeill & Chapman, 2005, p. 13). Küsitluse üldkogumi moodustavad autori koostatud küsitlusele vastanud maksumaksjad. Seda selle tõttu, et käesoleva lõputöö fookuses on maksuvaba tulu kasutavad või kasutamise võimalusest teadlikud eraisikud. Autor moodustas mugavusvalimi, mille moodustasid erinevas

vanusegrupis sõbrad, tuttavad, pereliikmed, põhikooli, gümnaasiumi õpilased ja üliõpilased, õpetajad, ametnikud ning muud isikud, kelleni küsitlus jõuab.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk koosneb neljast alapeatükist, mis annavad ülevaate maksuteadlikkusest ja selle seosest maksukuulekuse ja maksumoraaliga, maksuvaba tulu arvestusest kehtestatud tulumaksuseadusest lähtuvalt, ametnike teeninduse kvaliteedist, proportsionaalse maksusüsteemi olemusest ja maksuteadlikkuse parandamise võimalustest teiste riikide näitel. Teises peatükis tutvustab autor uurimismetoodikat, annab ülevaate läbiviidud küsitluse tulemustest ning kajastab järeldused ja ettepanekud tuginedes küsitluse tulemustele.

Teoreetilise osa otsimisel kasutati EBSCOhost, Taylor & Francis EBooks ning ESTER andmebaase.

1. MAKSUTEADLIKKUS JA MAKSUVABA TULU ARVESTAMISE PÕHIMÕTTED

1.1 Maksuteadlikkuse olemus

Maksuteadlikkust käsitlevad uuringud defineerivad maksuteadlikkuse mõistet ja olemust järgmiselt: Akdoğan (2011) defineeris maksuteadlikkust kui üksikisikute valmisoleku taset teada maksu tähtsust avalike teenuste osutamisel maksukohustuste täitmisel. Definiitsiooni kohaselt saavad maksumaksjad parandada ka maksuteadlikkust, vähendada maksukahju ning tagada maksustamise õiglust. Kui võtta arvesse neid maksuteadlikkuse määratlusi, on peamine tegur, et maksumaksjad tajuvad maksu õigesti ja kajastavad seda. Kõrgem maksevalmidus suurendab maksueesmärkide saavutamise tõenäosust. Maksuteadlikkust tuleks tajuda kui teadlikkust maksu maksmisest ja kogutava maksu kuludimensiooni kontrollist. (Organ & Yegen, 2013, p. 243) Seega tuleneb maksuteadlikkus maksuseaduste ja määruste mõistmisest, võimaldades maksumaksjatel mõista maksusüsteemi olemust ning olla kursis enda maksukohustuste ja õigustega. Maksimaalselt turvalise elukeskkonna tagamiseks tuleb riiklikul tasandil rakendada paljusid erinevaid tegevusi, näiteks noorte maksuteadlikkuse suurendamine inimeste parema maksukäitumise tagamiseks tulevikus. (Uzunali *et al.*, 2021, pp. 133-135)

Maksumaksjate teadlikkust ja maksukohustuste täitmist mõjutavad mitmed tegurid, näiteks maksusotsialiseerumine, üldised maksuteadmised ja maksuhalduri teeninduskvaliteet. Et suurendada maksutulust riigis, on oluline maksumaksjate kohustuste täitmine ja nende tasumine (Andreas & Savitri, 2015, p.164).

Maksude sotsialiseerimine ehk maksude tasumine suurendab maksumaksjate teadmisi maksustamisest. Selle parem tundmine toob omakorda kaasa parema maksukuulekuse. Varasemalt läbiviidud Putri (2012) uuringud näitasid, et maksukohustuste täitmist mõjutab ka maksukohustuslase numbri otstarbekus. Kui inimene on end maksukohustuslasena registreerinud, äratab see temas tahtet tasuma oma maksukohustusi enda riigi ees (Andreas & Savitri, 2015, p. 165). Siiski Andreas ja Savitri (2015, p. 168) uuringust selgus, et maksukohustuslase numbri olemasolu ei mõjuta maksuteadlikkust ning nende omavaheline seos puudub. Maksuhalduri teenuse kvaliteeti näitab maksuhalduri tõsidus nõustamisabi

osutamisel. Oluline on, et maksumaksjad mõistaksid oma õigusi ja kohustusi maksustamise vallas. (Siahaan, 2010)

Maksumaksja teadlikkust võib seletada, kui maksumaksja mõistmist oma maksukohustusi arvutada ja tasuda. Üldiselt loob maksumaksja teadlikkus makse tasuda ühiskonnas maksumoraali. Kõrgema moraaliga inimesed tunneksid, et maksu maksmine on iga kodaniku kohustus, sest makse on vajalik valitsuse kulutuste katmiseks. (Siahaan, 2010) Maksumaksjate positiivne hinnang valitsuse poolt riiklike ülesannete täitmisele mobiliseerib maksumaksjaid täitma oma maksukohustusi (Nurmantu, 2010).

Suryadi (2006, pp. 105-121) järgi eksisteerib neli kindlat näitajat, mis suurendavad maksumaksjate teadlikkust:

- Positiivse arusaama kujundamine maksukohustusest,
- Lisateave maksumaksja suhtes,
- Maksumaksjate teadmiste täiendamine läbi maksueeskirjade,
- Perioodiline maksusotsialiseerumine.

Harris (1989) jagas maksuteadmised kaheks: teadmised, mis on saadud tavapärase või formaalse hariduse kaudu, ning teadmised, mis on suunatud konkreetselt võimalikele maksudest kõrvalehoidumise võimalustele. Eriksen ja Fallan (1996, p. 387) on arvamusel, et teadmisi maksuõigusest peetakse oluliseks nii maksueelistuste kui ka suhtumise seisukohalt.

Julia Tjukina on enda magistritöös kirjeldanud seost maksuteadlikkuse ja riikliku julgeoleku vahel. Ta kirjutatust lähtuvalt on mitmed rahvusvahelised uuringud näidanud, et inimese üldine maksuteadlikkust mõjutab maksumaksja arusaama kehtestatud maksumääradest. Maksumaksjana on oluline nendega nõustuda ja neid korrektselt tasuda. Kui aga teadmised on minimaalsed, on arusaam ja suhtumine maksu maksmisesse negatiivne. Magistritöö autor on arvamusel, et maksuteadlikkus ja maksetahe mõjutavad riigi sisejulgeolekut. Sisejulgeolek enda olemuselt on seotud kulutustega ja kulutuste katmiseks võetakse raha laekunud maksudest. Maksutahet mõjutab aga maksumoraal, mis omakorda mõjutab maksuteadlikkust. (Tjukina, 2013).

Maksuteadmised on mõjukaimaks teguriks maksumaksjate vastavuse käitumise määramisel. Et tõsta maksuteadlikkuse taset, on kõrgema maksukuulekusega riigid, nagu Kanada,

Ameerika Ühendriigid, Šveits ja Uus-Meremaa, lisanud maksude arendamise programmid, eesmärgiga valmistada õpilasi ette täiskasvanueaks hariduse varajases staadiumis (CIAT,2011). Eestis kehtiva gümnaasiumi riikliku õppekava järgi on gümnaasistidel võimalik võtta valikkursusena majandus- ja ettevõtlusõpetust (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011). Valikaine „Majandus- ja ettevõtlusõpe“ raames antakse õpilastele ülevaade maksudest, nende olemusest, olulisusest ja arvestamisest. Valikkursuse läbinul on omandatud teadmised lihtsamatest maksu ja makse formaalsustest, ta tunneb erinevaid maksusüsteeme, nende eeliseid ja puudusi, teeb vahet otsetel ja kaudsetel maksudel ning kuidas kanda maksukoormust nii era- kui ka juriidiliseisikuna (Vabariigi Valitsus, 2011, lisa 10).

Maksumaksja arusaamise ning teadmiste puudumine maksuseadustest põhjustab olukorra, kus maksumaksja ei suuda oma kohustusi täita, mistõttu saavad neist mittevastavad maksumaksjad (Hardiningsih & Yulianawati, 2011). Mitmed uurijad on tõestanud, et maksuarusaamine suudab positiivselt ja oluliselt mõjutada maksumaksja kohustuste täitmist (Adiasa, 2013; Saad, 2014; Ananda, 2015; Andinata, 2015; Andreas & Savitri, 2015; Nurhayati, Halimatusadiah, & Diamonalisa, 805-809). Ka Saad (2014, ref Nurkhin *et al.*, 2018, p. 242) tõi välja, et maksuteadmiste puudumine mõjutab maksukäitumist, teadmatuse tõttu jäävad täitmata maksukohustused (Nurkhin *et al.*, 2018, p. 242).

1.2 Maksukuulekuse roll maksuteadlikkuses

Tänapäeval on peaaegu igas riigis maksudest kõrvalehoidumise juhtumeid. Osa maksumaksjaid ei mõtle aga maksudest kõrvalehoidumisele ning täidavad oma maksukohustusi täies mahus (Kaynar-Bilgin, 2011, ref Uzunali *et al.*, 2021, p. 134). Siinkohal on tegemist maksumoraali mõistega, mis puudutab seda, miks inimesed maksudest kõrvale ei hiili. 1960. aastatel viidi Günter Schmoldersi asutatud Kölni maksupsühholoogiakoolis läbi esimene maksumoraali uuring. Nende uuringute tulemusena hakati maksumoraali nägema tegurina, mis määrab riikide ja üksikisikute vahelisi suhteid ning mõjutab maksumaksjate reageeringuid maksudele (Özgün & Yüksel, 2018, p. 35). Maksumoraal, defineeritud kui käitumishorm, mis määrab riigi ja maksumaksja suhteid, ilmneb sisemise motivatsioonina (Tosuner & Demir, 2007, p. 9). Sisemine motivatsioon on siin vabatahtlik maksmine ilma igasuguse sundimiseta. Maksuteadlikkuse ja maksumoraali erinevus seisneb selles, et esimene koosneb kõigi maksumaksjate positiivsetest ja negatiivsetest arusaamadest maksude kohta.

Seevastu maksumoraal väljendub käitumisena maksukohustuste täitmisel vastavalt seadusele (Teyyare & Kumbaşlı, 2016, p. 4).

Vastavalt (Pritchard *et al.*, 1977) on motivatsioon inimese sisemiste jõudude suund, tugevus ja püsivus, mis juhivad tema vabatahtlikku käitumist. See definitsioon on kooskõlas väljapakutud definitsiooniga (Lambrou *et al.*, 2010), kus motivatsiooni defineeritakse kui protsessi, mille käigus arvestatakse üksikisiku jõupingutuste suuna, intensiivsuse ja perspektiivi eesmärgi saavutamiseks. Robbins ja Judge (2013) väidavad, et motivatsioon on protsess, mis selgitab indiviidi jõupingutuste tugevust, suunda ja jätkusuutlikkust eesmärgi saavutamiseks. See tähendab, et motivatsioon määrab, kui palju inimene enda püstitatud eesmärgi nimel pingutab. Eeldatakse, et maksukuulekus on kolm peamist kohustuse täitmise motiivi: jõustamine, vabatahtlik ja kohustuse motiveerimine. Vabatahtlikud maksumaksjad austavad seadust ja maksavad makse, sest see on kõige lihtsam variant. Pühendumise motiiv kujutab endast sisemist motivatsiooni ning maksumaksjad tunnevad moraalset kohustust ja ausat vastutust. Maksukuulekust juhivad ainult välised motiivid, näiteks maksupoliitika. (Hartikayanti *et al.*, 2019, pp. 255-256)

Maksukuulekus on paljude maksuhaldurite jaoks suureks probleemiks ning maksumaksjate veenmine maksunõuet täitma ei ole kerge ülesanne (James ja Alley, 2004, p.29). Maksukuulekuse täpset tähendust on määratletud mitmeti. Näiteks Andreoni, Erard ja Feinstein (1998, ref Andreas & Savitri, 2015, p.165) öeldu kohaselt tuleks maksukuulekust määratleda kui maksumaksjate valmisolekut järgida maksuseadusi, et saavutada riigi majanduslik tasakaal. Maksukohustuse täitmine sõltub sellest, kuidas maksuhaldur pakub maksumaksjale parimat teenust (Jatmiko, 2006). Hea maksuteenus pakub maksumaksjale mugavust. Näiteks maksuametnike külalislahkus ja maksuinfosüsteemi lihtsus. Fuadi (2013) väidab oma uurimuses, et maksuhalduri teenuse kvaliteedil on positiivne ja oluline mõju maksumaksjate kuulekuse parandamisele. Ka Hardiningsihi (2011) läbiviidud uuring väidab, et teenuse kvaliteet mõjutab positiivselt ja oluliselt maksuvalmidust. See viitab sellele, et maksumaksja on saanud adekvaatseid teenuseid, et suurendada valmisolekut makse maksta.

Maksumaksjate teadlikkuse tase ja maksumaksjate motivatsioon on maksukuulekust parandavad tegurid. Teadvus või teadlikkus on inimlik element reaalsuse mõistmisel ja reaalsusele reageerimisel. Teadvus on tahteakt, millega kaasneb tegelikkuse peegeldus. Lisaks ka kogemusest õppimise ja saadud teabe kogumise protsess, et saavutada kindlustunne, mis julgustab tegutsema. Maksumaksja teadlikkust nähakse kui teadlikku maksumaksjat, kes

maksab makse. Üldsuse teadlikkus maksustamisest tähendab seda, et maksumaksjad tahavad makse maksta, kuna nad ei ole maksustamise seisukohalt ebasoodsas olukorras ega tunne end kohustuslikuna (Septia et al., 2012, ref Hartikayanti *et al.*, 2019, p. 257).

Maksumaksja peab maksuseadustest tulenevate kohustuste täitmisel suhtlema maksuametiga. Seetõttu on maksumaksja ja haldussuhe sama vajalikud kui makstud maks (Karatoy, 2009, p. 76). Seda seetõttu, et administratsiooni edukas suhtumine maksumaksja psühholoogiasse parandab maksuteadlikkust ja vähendab vastupanuvõimet maksude maksmisele. Arusaamatusi võib tekitada keerukas maksusüsteem ja seaduslik tekst. Maksusüsteemi peetakse majanduslikel, sotsiaalsetel ja rahalistel eesmärkidel (Ayyıldız *et al.*, 2014, p. 33). Selle keerukuse tõttu võivad maksumaksjad kogemata valesti esitada maksudega seotud dokumente. Selliste olukordade vältimiseks konsulteerivad maksumaksjad sageli ekspertidega. Lisaks tekitab maksusüsteemide keerukus raskusi maksumaksjatele ja järelevalveasutustele, kohtuorganitele ja maksuametitele. Praegu puudub maksusüsteemide keerukuse mõõtmiseks üldtunnustatud indeks. Maksustamise keerukuse mõõtmiseks on aga nii otseselt kui kaudselt kasutatud erinevaid näitajaid. Need näitajad hõlmavad maksualaste õigusaktide mahtu ja pikkust, maksude täitmisele kuluvat aega, maksuametite poolt maksuseaduste kohaldamiseks kuluvat aega, maksumaksjate poolt maksuekspertide kasutamise määra ja erinevaid tekstianalüüsi tehnikaid (Karabacak, 2013, ref Uzunali *et al.*, 2021, pp. 134-135). Maksusüsteemi keerukus on element, mis mõjutab maksumaksjate maksutaju ja hoiakuid. Korrapärase ja tõhusa maksusüsteemi jaoks on oluline, kuidas maksumaksjad maksu tajuvad (Özgün, 2017, p. 43). Kuna maks on oluline riigi sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste eesmärkide saavutamisel, tuleks nende saavutamiseks kasvatada ühiskonna maksuteadlikkust ja -moraali. Maksustamise kaudu loodetud eesmärkide saavutamisele kaasaaitamiseks on esmalt vaja tagada üksikisikute vabatahtlik maksukohustuse täitmine. Maksumaksjate vabatahtliku täitmise suurendamiseks peaksid kogukonna liikmed olema maksudest teadlikud ja oskama neid õigesti tajuda (Alkan, 2009, p. 16).

Maksustamise kirjanduses on üksikisiku käitumise selgitamiseks kasutatud erinevaid teooriaid ja põhimõtteid. Need maksustamisepõhimõtted jagunevad üldiselt kolmeks: maksevõime põhimõte, hüvitiste lähenemisviis ja võrdse jaotuse põhimõte. Lisaks on olemas ka hiljutine sotsiaalteooriat tuvastav uuring (Andreas & Savitri, 2015; Tilahun, 2018; Mukhlis, Utomo & Soetetio, 2015; Nurlis Islamiah Kamil, 2015; Savitri & Musfialdy, 2016) maksustamise praktiliste rakendustega. Need hõlmavad omistamisteooriat, planeeritud käitumise teooriat ja

sotsiaalse õppimise teooriat. Omistamisteooria on protsess, mille käigus kujundatakse muljeid inimeste käitumise põhjustest, mis on seotud maksureeglite järgimise ja mittejärgimisega. Planeeritud käitumisteooriad püüavad selgitada kavatsusest tulenevat individuaalset käitumist; See tähendab, et inimesed võivad maksurežiimile alluda või mitte, kuna nende kavatsused on seotud oodatavate tulemustega. Näiteks kui üksikisikud ei täida maksueeskirju, võtavad teised sellise käitumise ühiskonnas omaks. Vastavuse teooria selgitab tingimust, kus keegi allub valitsusele või reeglitele.

Majandusteadlased ja riigiametnikud eeldavad sageli, et maksumaksjad, eriti kõrge sissetulekuga inimesed, on oma marginaalsest tulumaksumäärast väga teadlikud. Samuti eeldavad nad, et marginaalsete maksumäärade muutusi märgatakse ja need muudavad suure sissetulekuga maksumaksjate käitumist. Riigi rahanduse standardtekstid uurivad väsimatult marginaalsete maksumäärade muutuste asendusmõjusid maksumaksjate käitumisele. Sellised majandusteooriad on olulised vaid sel määral, kui võrd maksumaksjad on tegelikult teadlikud oma marginaalsetest maksumääradest ja määrade muutumisest. (Gensemer *et al.*, 1965, pp. 258-260)

Maksukuulekust kirjeldatakse kui toodet, mis sai maksuameti põhifookuseks. Teenuse kvaliteeti ei pruugita saavutada ilma protsessi kvaliteedita. Seetõttu vajab see organisatsiooni. Maksuhaldurilt eeldatakse oskuste, teadmiste ja kogemuste alast pädevust maksupoliitika, maksuhalduse ja seaduste vallas. Lisaks peab maksuametil olema ka kõrge motiveeritus avaliku teenistujana. Teenuse kvaliteedi hindamisel on viis dimensiooni: käegakatsutav, empaatia, reageerimisvõime, usaldusväärsus, tagatis. (Andreas & Savitri, 2015, p.166) Supadmi (2009, pp. 1-14) väitis, et üheks jõupingutuseks maksukuulekuse parandamiseks on pakkuda maksumaksjatele häid ning kvaliteetseid teenuseid.

Kokkuvõtteks, kuna maksud mängivad riigi juhtimises üliolulist rolli, peab valitsus maksukuulekuse probleemi lahendama. Tuleb uurida, kuidas inimesed saaksid oma maksualaseid teadmisi täiendada, vaadata üle maksumäärad ja trahvid ning muud maksuga seotud kulud, lisaks lihtsustada maksuprotseduure. Vormide ja reeglite järgimine, hea valitsemistava rakendamine ning kodanike õiglane kohtlemine aitaks samuti kaasa kodanike maksukuulekuse parandamisele. (Kirchler, Hoelzl ja Wahl, 2008, pp. 210-225)

1.3 Maksusüsteemi mõju maksukoormusele

Tänapäeval on maksud kahtlemata peamine allikas, mida riigid avalike vajaduste rahuldamiseks kasutavad. Paralleelselt riigi funktsioonide suurenemisega on kasvanud maksumaksjate maksukoormus (Ömürbek *et al.*, 2007, p. 103). Maksud on üks valitsuse tulude põhielemente. Maksustamise tähtsus on iga päevaga kasvanud, kuna riigist on levinud interventsionistlik arusaam ja suurenenud on selle sissetulekuvajadused. Riigid peavad järjepidevuse säilitamiseks saama ka regulaarset maksutulu. Kui maksustamise stabiilsust ei suudeta saavutada, rikutakse riigi finantsstruktuuri ja tekivad finantsprobleemid. Lisaks on maksudel on ka muid fiskaalseid funktsioone, näiteks majanduslike ja sotsiaalsete küsimuste teenindamine. (Ozen *et al.*, 2015; Izgi, 2011, ref Uzunali *et al.*, 2021, pp. 133-136)

Maksukoormuse ebaõiglane jaotus mõjutab negatiivselt maksumaksjate arusaama maksudest, takistades sellega maksu fiskaalsete ja maksuväliste eesmärkide saavutamist. Riikide vastutuse suurenemine suurendab ka üksikisikute maksukoormust ning riikide ja maksumaksjate vahelised suhted on muutunud olulisemaks, samal ajal kui esiplaanile on tõusnud vajadus tegeleda maksustamise psühholoogiliste ja sotsioloogiliste aspektidega. (Organ & Yegen, 2013, p. 243)

Eesti maksusüsteem on üks lihtsamaid süsteeme maailmas. Eesti on tulumaksustamise algataja Euroopas, kes on kehtestanud ühtsed tulumaksumäärad. Ühtlaste maksumäärade kehtestamise peamised põhjused olid pidevate maksuvahemike korrigeerimise vajaduse puudumine ning süsteemi haldamise lihtsus nii maksumaksjate kui ka maksuhaldurite suhtes. Lisaks tagab ühtne maksusüsteem läbipaistvuse (Mazure, *et al.*, 2014. p 36).

Viimasel kümnendil on pööratud tähelepanu maksukoormuse vähendamisele. Eestis kehtib proportsionaalne maksusüsteem, mida lähtuvalt mainitust iseloomustab võrdne maksumäär ning sellega kaasnev maksukohustus sõltumata isiku sissetuleku suurusest. Vaatamata kehtestatud võrdsusele, leidub siiski inimesi, kes ei pea proportsionaalset maksusüsteemi efektiivseks. Ollakse arvamusel, et selline süsteem ei ole õiglane ning see ei taga sissetulekute võrdsust. Seda põhjendatakse sellega, et jõukamate ehk rikkamate maksumaksjate sissetulekute maksustatav osa kandub üle madalaima sissetulekuga leibkondadele ning seda nii sotsiaaltoetuste kui ka avalike teenuste näol. Leitakse, et progresseeruv maksusüsteem on palju

efektiivsem, õiglasem ning võrdsem. Käesolevat süsteemi iseloomustab maksukohustuse tõus koos sissetuleku suurenemisega. Seega tagab see heaolu kõige ebasoodsamat olukorras olevale sotsiaalsetele rühmadele. Ehk vaesemate inimeste sissetulekuid koormatakse minimaalselt (Winsniewska-Kuzma, 2020, pp. 115-117).

Vaatamata põhjendatud seisukohtadele tagab proportsionaalne maksusüsteem siiski eelmainitud läbipaistvuse ning seda on lihtsam hallata. Eesti maksusüsteemi järgselt võib siiski väita, et madalama sissetulekuga inimestele on tagatud vastavad soodustused, mis vähendavad nende maksukoormust. Maksuvaba miinimum ehk maksuvaba tulu on tihedalt seotud elatusmiinimumi igapäevaste kulutustega. Selle määr sõltub majandussüsteemi stabiilsusest ning riigi arengust (Mazure, *et. al.*, 2014. p 42). Maksusoodustused on eelkõige suunatud sotsiaalsete või majanduslike eesmärkide saavutamiseks. Optimaalse maksustamise standardteooria järgselt tuleb maksusüsteemi valida sotsiaalhoolekande funktsiooni maksimeerimise eesmärgil. Tagatud peab olema õiglus ja õigsus (Mazure, *et. Al.*, 2014. pp. 34-35). Maksuvaba hüvitis on maksueelistuse liik, mille eesmärk on jätta maksubaasist välja põhiliste elamisvajaduste rahuldamiseks vajalik tulu. Käesolev soodustus vähendab maksutulu kogumise kulusid, mis oleksid ebaproportsionaalselt kõrged mahutulu suhtes ning takistab kogutud maksu teistkordset tagastamist aastal (Winsniewska-Kuzma, 2020, pp. 115-117). Maksuvaba tulu on suunatud maksustatava tulu vähendamisele. Selle olemust võrreldakse sotsiaaltoetusega, sest maksuvaba tulu kasutamine ei taga riigile sissetulekut (Winsniewska-Kuzma, 2020, pp. 115-117).

2018. aastal toimunud maksuvaba tulu reformi tulemusel kasvas üldine tulumaksuvaba miinimum kuni 6000 euroni aastas, kuid kadusid varasemalt kehtinud täiendavad maksuvabastused pensionäridele ja tööõnnetus- või kutschaigushüvitise saajatele (Rajevska, 2016, pp. 355-356). Kui varasemalt ei omanud isikute tulu tähtsust ning maksuvaba tulu määr rakendus kõigile sama summa ulatuses, siis toimunud reformi käigus sõltub maksuvaba tulu määra kasutamise võimalus just konkreetse inimese aastasest brutotulust (Seinberg, 2017, lk-d 23-28)

1.4 Maksuvaba tulu arvestus

Eesti residendid maksavad tulumaksu enda ülemaailmsetelt tuludelt. Nende tulude hulka kuuluvad eelkõige töösuhetest saadud tulud, näiteks palk, töötasu, lisatulud ning muud tulud.

Ühtlasi kuuluvad selle alla ka intressid, ettevõtlustulu, autoritasud, renditulu, kapitalikasum, pensionid, stipendiumid ning dividendimaksud. Küll aga maksustatava tulu hulka ei kuulu Eesti või välismaiste ettevõtete poolt väljamakstud dividendid, mille kasumilt on tulumaks juba makstud (Mazure, *et. al.*, 2014, p. 36).

Kui konkreetse inimese aastane brutotulu ei ületa 14 400 eurot, on tal õigus kasutada maksuvaba tulu aastas 6000 euro ulatuses ehk kuni 1200 eurose kuupalga puhul moodustab igakuine maksuvaba tulu 500 eurot (Seinberg, 2017, lk-d 23-28). Olukorras, kus isiku sissetulek jääb alla või on täpselt 500 eurot kuus, ei pea tulumaksu maksma. Kui isiku aastatulu ületab 14 400 eurot ning on kuni 25 200 eurot, rakendub lubatud tulumaksuvaba miinimumi summa arvutamisel järgnev valem: $6000 - 6000 / 10\,800 \times (\text{tulu summa} - 14\,400)$. Kui aastatulu moodustab 25 200 eurot või rohkem, ei ole tal õigust maksuvaba miinimumi kasutatud ehk maksuvaba tulu on 0 (Tulumaksuseadus, 1999).

Maksuvaba tulu arvestamisel võetakse arvesse kõik eelnevalt mainitud maksustatavad tulud. Arvesse ei võeta tulumaksuga mittemaksustatavaid tulusid, näiteks välislahetuse päevaraha, isikliku sõiduauto kasutamise hüvitist, Riigikogu liikmele tööga ja lahetusega seotud kulude väljamaksud, Vabariigi Presidendi esinduskulud ja muude kulude katteks tehtavad väljamaksud, laevapere liikmele ja tsiviilõhusõuduki meeskonnaliikmele reisil viibimise ajal antav toitlustus (mille maksumus ei ületa 10 eurot isiku kohta päevas), töötaja lapse sünni puhul makstav toetus, tööandja tehtud täiend- ja ümberõppe koolitused seoses töö- või teenistussuhte lõpetamisega koondamise tõttu, tööandja tehtud kulutused seoses tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjega, kindlaid diplomaatidele tehtavaid väljamakseid, kaitseväelase väljaõpe ja sellega seotud toitlustuse väljamaksud, saajasele koostööle kaasatud isikutele makstud tasu, kindlate tingimuste vastavat välisriigist saadud töötasu ning laevapere liikmele laeval töötamise eest makstud tasu (Tulumaksuseadus, 1999, § 13). Lisaks eelmainitud maksuvaba tulu määradele saab rakendada ka täiendavat maksusoodustust kahe või enama kuni 17 aastase lapse ülalpidamise korral. Täiendava maksusoodustuse summa moodustab teise lapse kohta 1848 eurot ning alates kolmandast lapsest 3048 eurot (Tulumaksuseadus, 1999, § 23¹). Et tööandja saaks maksuvaba tulu arvestada tuleb selleks täita ning talle esitada vastav avaldus, millel on märgitud arvestatava maksuvaba tulu summa kuus. Summa ei tohi ületada 500 eurot. Maksuvaba tulu arvestamine on vabatahtlik ning olukorras, kus isik ei soovi maksuvaba tulu arvestamise võimalust kasutada, saab ta märkida summaks 0 eurot. Maksuvaba tulu kasutamisel tuleb arvestada ka olukorraga, kui isikul on mitu töökohta. Kuna maksuvaba tulu

on õigus rakendada ainult ühes töökohas, peab ta ise otsustama, kumb valituks osutub. Kui aga eelmainitud olukord puudutab töötavat pensionäri, kes saab näiteks nii pensioni kui ka töötasu alla 500 euro, saab ta maksuvaba tulu rakendada kahes kohas ning esitada maksuvaba tulu arvestamise avaldus nii tööandjale kui ka Sotsiaalkindlustusametile. Vältimaks ebamugavaid olukordi, tuleb siiski olla tähelepanelik, sest lähtudes eelmainitust saab maksuvaba tulu jagada kahe tööandja vahel ainult 500 euro ulatuses (Tulumaksuseadus, 1999).

Lapse ülalpidamise täiendava maksuvaba tulu arvestamise võimalusele lisaks on maksustamisele kuuluvast summas veel võimalik maha arvata ka kohustusliku ja vabatahtliku kogumispensioni ja üldised töötuskindlustusmaksed (v.a FIE kohustuslikud kogumispensioni maksed), välisriigi kohustuslikud sotsiaalkindlustusmaksed, täiendav maksuvaba tulu abikaasa eest tingimusel, et abikaasa aastatulu on väiksem kui 2160 eurot ning abikaasade aastatulu kokku ei ületa 50 400 eurot, lisaks saab rakendada täiendavat soodustust metsaomanikule kuuluvalt kinnisasjalt raiutud metsamaterjali ja seal kasvavav raieõiguse müügist saadud tulust ja seda kuni 5000 eurot. Maha arvata saab ka koolituskulusid, kingitusi ja annetusi ning endale eluaseme soetamiseks võetud elamuslaenu intresse 300 euro ulatuses. Viimasena välja toodud kolm täiendavat soodustust võib tulust kokku maha arvata kuni 1200 euro ulatuses. Lisaks ei saa ületada maha arvamised pool ehk 50% isiku maksustamisperioodi Eestis maksustatavast tulust (Tulumaksuseadus, 1999).

Mitteresidentide puhul on maksustatav ainult Eestis saadud tulu ning maksuvaba tulu arvestamise võimalus puudub (Mazure, *et. al.*, 2014. p 36). Et määrata kindlaks tulu teenimise asukoht ehk riik, on kehtestatud vastavad maksulepingud. Lepingute loogika järgselt on teenitud tulu asukohaks isiku elukohariik, mis paraku piiriüleste juhtumite puhul ebaõnnestub. Võttes näiteks laevanduse. Olukorras, kus meremees töötab ja elab erinevatel territooriumitel ning laevafirma juhtimine toimub samuti teistes riikides, on väga raske jälgida, mis riiki saab käsitleda tuluriigina (Carballo Piñeiro, 2020, pp. 14-16). Iga tulu kui sellist tuleb käsitleda ja maksustada ainult üks kord. Igasugused piiriülesed tegevused või tehingud võivad tekitada segadust maksukohustuse osas. Selliste olukordade vältimiseks on riigid sõlminud arvukalt topeltnmaksustamise vältimise konventsioone (Scamacci, 2021, pp. 72-73).

Maksuresidendil ja mitteresidendil on kohustus enda tulud deklareerida. Tulude deklareerimisel tuleb isikul tutvuda tuludeklaratsiooni vormiga A, mis on leitav Maksu- ja Tolliameti e-keskkonnas eeltäidetud kujul. Residendist füüsilisel isikul tuleb deklareerida kõik

maksustamisperioodil saadud tulud, nii Eestis kui ka väljaspool Eestit. Tuludeklaratsiooni ei pea esitama juhul kui residendist füüsilise isiku maksustamisperioodi tulu ei ületanud maksuvaba tulu määra või on tulult tulumaks kinni peetud ning ei ole vaja täiendavalt tulumaksu tasuda. Erandiks on olukord, kus füüsiline isik on teinud investeerimiskontole sissemaksid või hoopiski väljamakseid. Sellisel juhul ei rakendu tuludeklaratsiooni esitamata jätmise võimalus (Tulumaksuseadus, 1999).

Mitteresidendist füüsilineisik esitab tuludeklaratsiooni ainult Eestis saadud tuludega. Deklaratsiooni esitamise kohustus ei rakendu kui mitteresidendist füüsilineisik on saanud tulu läbi Eestis asuva püsiva tegevuskoha. Mitteresidendi tulumaksu määr on 25%, see puudutab mitteresidendi tulu, mida ei maksustata tulumaksuga. Täpsemalt puudutab see äriühingule saavat või makstavat litsentsitasu protsenti, mida ei maksustata tulumaksuga. (Tulumaksuseadus, 1999).

Tulud, mida arvestatakse ainult maksuvaba tulu arvutamisel deklareeritakse vormil A tabelites 7.1-7.3. Tabelis 7.1 näidatakse Eesti äriühingult saadud dividendid ja omakapitali väljamaksed, mis on äriühingu tasandil maksustatud, kuid ei ole maksustatud füüsilise isiku maksustatava tuluna. Tabelis 7.2 on välja toodud ettevõtlustulu lihtsustatud maksustamise seaduse alusel maksustatud summa, mida on vähendatud ettevõtlustulu maksu sotsiaalmaksu osa võrra. Tabelis 7.3 näidatakse töötamise eest saadud rahalised tasud ja töösuhetest tulenevad muud väljamaksed. Näiteks töötasu töötasu, palk, lisatasu, puhkusetasu, tööandja tasutud kogumispensioni kindlustusmaksed ja vabatahtliku pensionifondi osakute soetamiseks makstud summad töötajale. Lisaks töölepingu ülesütleamise korral ette nähtud hüvitised, tööandja makstud haigushüvitised, lapse sünni puhul saadud toetus, mis ületas 5/12 maksustamisperioodi maksuvabast tulust ning muud töösuhete seotud väljamakse. Välisriigis saadud tulud kajastatakse tabelites 8.1-8.7¹. (Tulumaksuseadus, 1999)

2. MAKSUMAKSJATE TEADLIKKUSE UURIMINE MAKSUVABA TULU KASUTAMISEST

2.1. Uurimismetoodika tutvustus

Lõputöö keskne uurimisobjekt on maksuteadlikkus. Uuringu läbiviimisel kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit. Autor on tööpraktikas eelnevalt kokku puutunud maksunõustamist vajavate klientidega ja seda rohkelt maksuvaba tulu teemal. Seega iseloomustab valitud tööteemat loogiline positivism ehk tuginemine kogemustele ning loogilisele järeldamisele, mis tuleneb kogemustest (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk-d 130-133). Töös täidab olulist rolli andmekogumismeetodist lähtuvalt koostatud valikvastustega võrgukaudne ankeetküsitlus Google Forms'i keskkonnas. Küsimustik oli 2022. aasta veebruarikuus edastatud ning leitav veebipõhises suhtlusvõrgustikus Facebook ning Sisekaitseakadeemia Microsoft Outlook-i kaudu. Küsitlusega kogutud andmete analüüsimiseks valis autor kvantitatiivse uurimismeetodi. Kvantitatiivse uurimistöö aluseks on positivism ning selline töö võimaldab andmekogumismeetodina kasutada testimist ehk mõõta inimeste (vastajate) omadusi (teadmisi) küsitluse läbi. Saadud tulemused esitatakse arvudena, mida autor käesoleva töö puhul ka teeb. (Õunapuu, 2014, lk 159).

Ankeetküsitlus oli eestikeelne, sellele vastamine oli anonüümne ja vabatahtlik ning see koosnes avatud, suletud ja valikvastusega küsimustest (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk-d 181-191). See oli lihtsasti kättesaadav ja avalikult leitav. Sellest tulenevalt otsustas autor moodustada mugavusvalimi. Mugavusvalimi olemus seisneb selles, et valimisse on kaasatud kõik need, kes on lihtsasti kättesaadavad. Antud töös on kaasatud isikuteks erinevas vanusegrupis sõbrad, tuttavad, pereliikmed, põhikooli, gümnaasiumi õpilased ja üliõpilased, õpetajad, ametnikud ning muud isikud, kelleni küsitlus jõuab.

Töös kasutatud andmekogumismeetodina valis autor küsitluse eelkõige selle tõttu, et see võimaldab koguda suure andmestiku. Sellise meetodiga saab haarata ning kaasata rohkem inimesi ning säästab uurija aega, sest ei pea küsimusi küsima inimestel eraldi, vaid vastajad saavad nendele vastata endale sobival ajal ning uurija saab hiljem teha saadud vastuste põhjal analüüsi. Vaatamata positiivsetele joontele on käesoleval andmekogumismeetodil ka teatud puudusi. Näiteks ei ole võimalik kontrollida, kui tõsiselt ning ausalt on küsimustikule vastaja

enda vastused kirja pannud. Ühtlasi pole kindel, kas vastaja on kõnealuse valdkonnaga tuttav, seega võib vastaja küsimust valesti mõista või kirjutada midagi, mis ei vasta küsitule. Selline olukord võib põhjustada ka vastaja huvi kadumise küsitlusele vastamise osas. (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 184).

Andmeanalüüsi meetodikana kasutab autor kirjeldavat statistikat. Kirjeldav statistika abil on võimalik andmeid paremini organiseerida ja saadud andmete põhjal teha järeldusi. Lisaks võimaldab see kirjeldada tunnuste varieeruvust ning visualiseerida küsitluse käigus saadud vastuste tulemusi graafikute, tabelite ning joonistena. Saadud tulemused on teisendatud arvudeks, võimaldades edasist analüüsi ning järeldusi (Õunapuu, 2014, lk184). Et saada ülevaade andmetest kasutab autor kirjeldavas statistikas ühemõõtmelist analüüsi. See võimaldab mõõta muutuja tulemusi eri väärtuste vahel ning nende jaotumist ja annab üldise ülevaate andmetest. Läbiviidud ankeetküsimustiku (vt lisa) sisu jaotatus kaheks: üldised maksuteadmised maksuvaba tulust ning teadmistest lähtuvad käitumisviisid.

Tabel 1. Küsimustiku jagunemine (autori koostatud)

Tegur	Eesmärk
Maksuteadmised (maksuvaba tulust lähtuvalt)	Uurida ja hinnata maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest.
Käitumisviisid	Uurida, kuidas käitub maksumaksja talle arusaamatust tekitavas olukorras. Analüüsida maksumaksja endale antud hinnangut.

Esimese teguri ehk maksuteadmisi puudutavate küsimuste eesmärk oli uurida ja hinnata kui teadlikud on maksumaksjad praegu kehtivast maksuvaba tulu olemusest ning arvestamise põhimõttest. Kui paljud üldse kasutavad maksuvaba tulu igakuiselt ning milline on maksumaksjate suhtumine kehtestatud kuutulu määradesse. Teiseks teguriks olid käitumisviisid. Siinkohal oli autori eesmärk uurida, kuidas käitub ehk kuhu pöördub maksumaksja kui maksuvaba tulu arvestamine on jäänud arusaamatuks ning ühtlasi palunud vastajal saadud vastust hinnata skaalal 1-5. Koostatud küsimustiku analüüsimisel on koostatud tabel, milles on väljatoodud vastanute nii absoluutarvudes kui ka protsentides. Vastajate koguarvule vastab protsendiarv 100. Seda seetõttu, et protsendid näitavad erinevate vastuste

suhtelist osakaalu kõigist vastustest lähtuvalt ja küsimustikule vastajate koguarv oli rohke (Lagerspetz, 2017, lk-d 128-130).

Et analüüsida maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest, küsitles autor 2022. aasta veebruaris ja märtsis kõiki vabatahtlikke, kes olid huvitatud küsimustikule vastamisest.

2.2. Läbiviidud küsitluse tulemuste kokkuvõte

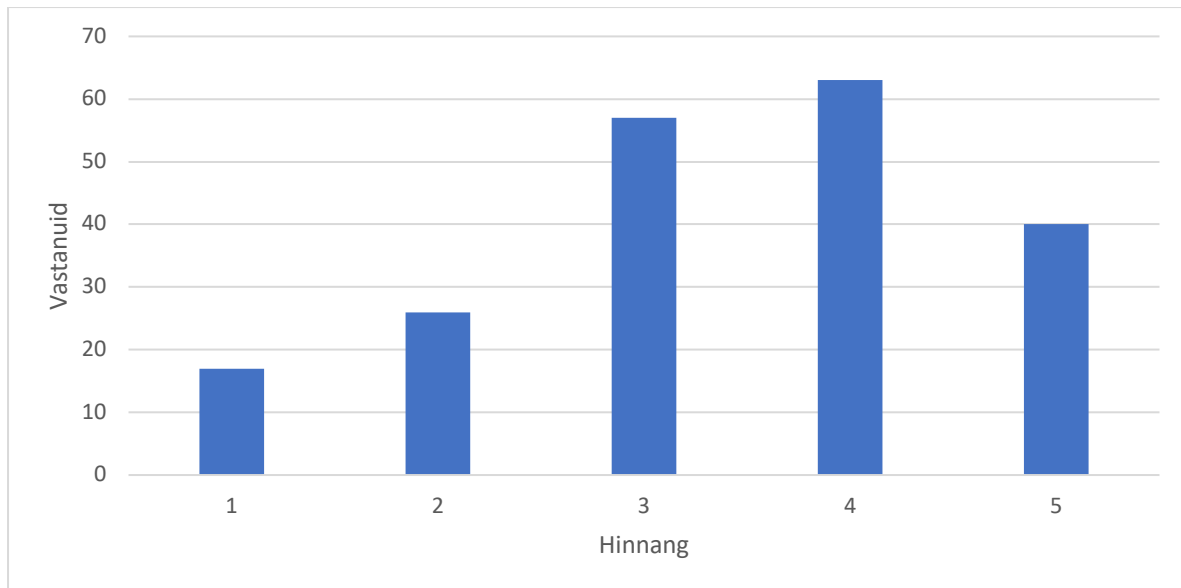
Lõputöö eesmärk on välja selgitada maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest ning uurida, milles see seisneb. Lisaks selle väljakujunemine, mõjutegurid ja olulisus. Töös uuris autor ka maksuteadlikkuse rolli maksukuulekuses. Selle väljaselgitamiseks koostas autor ankeetküsitluse, mis oli pärast koostamist kõikidele adressaatidele vastamiseks kättesaadav (vt lisa 1). 2022. aasta veebruaris läbiviidud küsitluse käigus saadud tulemusi analüüsib autor käesolevas alapeatükis. Küsimusi oli kokku 12 ning vastanuid 203. Parema ülevaate saamiseks kasutab autor küsitluste tulemuste põhjal saadud jooniseid.

Küsimustik jagunes kaheks: maksuteadmised ja käitumisviisid (vt joonis 1). Esimesed 3 küsimust hõlmasid maksuteadmisi ning järgnevad 7 maksuteadmistest tulenevaid käitumisviise. Viimased 2 küsimust, mis puudutasid sugu ja vanust, võimaldasid autoril näha kui suur on sooline ülekaal ning mis vanuses inimesed on küsimustikule vastanud.

Esimese küsimusena soovis autor teada, kas maksumaksjad on üldse teadlikud maksuvaba arvestamise põhimõttest. Vastanutest 79,8% ehk 80% kinnitasid enda teadlikkust jaatava vastusega ning 20,2% ehk 20% vastasid eitavalt. Maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamine tähendab, et vastajast maksumaksja on enda maha arvamide ja soodustuste õigustest teadlik. Maksumaksja on teadlik, milliselt tulult ta tulumaksu maksuma peab ja kuidas seda deklareerida. Ta on teadlik, et kui aastane brutotulu ei ületa 14 400 eurot, on tal õigus kasutada maksuvaba tulu aastas 6000 euro ulatuses ning olukorras, kus isiku sissetulek jääb alla või on täpselt 500 eurot kuus, ei pea ta tulumaksu maksuma. Lisaks eeldab autor, et 80% vastanutest on teadlikud, et maksuvaba tulu kasutamise ulatus ning võimalus sõltub aastatulust. Lapsevanematest vastajad peaksid olema teadlikud, et neil on võimalus kasutada täiendavat maksusoodustust kahe või enama kuni 17 aastase lapse ülalpidamise korral. Täiendava maksusoodustuse summa moodustab teise lapse kohta 1848 eurot ning alates kolmandast lapsest 3048 eurot. Jaatavalt vastanud maksumaksja peaks olema teadlik kehtivast

tulumaksumäärast, maksuvaba tulu kasutamise vabatahtlikkusest ning sellest, et maksuvaba tulu saab kasutada ainult ühe tööandja juures. Kui aga viimane väide puudutab töötavat pensionäri, kes saab näiteks nii pensioni kui ka töötasu alla 500 euro, saab ta maksuvaba tulu rakendada kahes kohas ning esitada maksuvaba tulu arvestamise avaldus nii tööandjale kui ka Sotsiaalkindlustusametile. Kui 80% sees esineb ka metsaomanike, siis peaksid nad olema teadlikud täiendavast soodustusest, mis puudutab metsamaterjali ja seal kasvava raieõiguse müügist saadud tulu. Ühtlasi eeldab autor, et jaatavalt vastanud maksumaksjad teavad, et maha arvata saab ka koolituskulusid, kingitusi ja annetusi ning endale eluaseme soetamiseks võetud elamuslaenu intresse 300 euro ulatuses. Välja toodud täiendavaid soodustusi võib tulust kokku maha arvata kuni 1200 euro ulatuses. Lisaks ei saa ületada maha arvamised pool ehk 50% isiku maksustamisperioodi Eestis maksustatavast tulust. (käesolev töö, lk 16)

Esimesest küsimusest lähtuvalt soovis autor, et vastajad hindaksid maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamist skaalal 1-5. Skaalal märgitud numbri tähendavad järgmist: 1- „väga halb“, 2- „halb“, 3- „rahuldav“, 4- „hea“, 5- „väga hea“. Saadud tulemustest on näha, et suurem osa vastajatest (31%) on hinnanud ennast numbriga 4 ehk hinnanud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamist heaks. Vastajaid, kes hindasid enda teadmisi rahuldavaks ehk valisid numbri 3 oli 3% vähem ehk 28%. Enda teadmisi hindas väga heaks kokku 19,7% ehk pea 20%. Tulemusest nähtub, et vastajad peavad maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamist pigem heaks, sest enamus vastajate hinnang täidab osakaalu numbritel 3-5. Sellest tulenevalt on esimese ja teise küsimuste vastused kooskõlas ehk 80% vastanutest on seisukohal, et nad on teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest.

Joonis 2. Maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamine, hinnang skaalal 1-5, % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Et veenduda eelnevatele küsimustele saadud vastustes, küsis autor, kas maksuvaba tulu kasutamine on kohustuslik. Vastajatest 90,6% ehk 91% märkisid vastuseks „ei“ ning 9,4% ehk 9% vastasid jaatavalt. Tulemusest lähtuvalt selgus, et 80% teadlikest maksumaksjatest on käesolevast põhimõttest teadlikud. Maksuvaba tulu arvestamine on vabatahtlik ning olukorras, kus isik ei soovi maksuvaba tulu arvestamise võimalust kasutada, saab ta märkida summaks 0 eurot. Teadlikkuse olemasolu võib põhjustada efektiivne tööandja teavitustöö, arusaadava ning õige informatsiooni saamine, seadus- ja määrusteksti mõistmine, maksuhalduri professionaalne teeninduskvaliteet ning lisaks ka isiklike kogemuste olemasolu. Hea maksuteenus pakub maksumaksjale mugavust, näiteks maksuametnike külalislahkus ja maksuinfosüsteemi lihtsus (käesolev töö, lk 10). Võimalik, et teistele vastanutele tekitab arusaamatusi kehtiv maksusüsteem ning maksumaksjad peavad seda keeruliseks. Sellega omakorda kaasneb seaduslik tekst, mida lugejad ei pruugi mõista või jääb see hoopiski kaheti mõistetavaks (käesolev töö, lk 11).

Autor on arvamisel, et vaatamata vastajate teadlikkusele, kajastatakse maksuvaba tulu kasutamise vabatahtlikkust pigem vähe. Põhifookuses on aastatulu summad, tulude deklareerimine ning kõik võimalikud täiendavad soodustused. Võimalik, et maksuvaba tulu kasutamise vabatahtlikkust peetakse enesestmõistetavaks, kuid tulemustest lähtuvalt on jäänud käesolev põhimõte 9% vastanutest arusaamatuks.

Seejärel soovis autor teada, kui suur osa vastajatest kasutab maksuvaba tulu igakuiselt. Vastanutest 55% märkisid, et kasutavad igakuiselt maksuvaba tulu maha arvamise võimalust. 45% vastanutest märkisid, et nemad ei kasutada maha arvamise võimalust. Siinkohal on jagunenud vastused peaaegu pooleks ning need ühtivad eelnevate küsimuste tulemustega. Eelmises küsimuses uuris autor maksuvaba tulu kasutamise kohustuslikkust, millele vastas 91% eitavalt. Käesolevale küsimusele saadud tulemuse võis põhjustada vastaja sissetuleku suurus, soov saada igakuiselt rohkem tulu maksuvaba tulu võimalust kasutades, või vastupidi, soov hoiduda hilisemast maksukohustusest. Samuti ei saa vältida teadmatuse olemasolu. Võimalik, et 45% vastanute seas on eelmise küsimusele 9% valesti vastanud. Kuna maksuvaba tulu avaldus täidetakse tööandja juures, ei pruugi selle mitte kasutajad mainitud avaldusest teadlikud olla. Tööandja kohustus on seletada töötajale maksuvaba tulu arvestamise põhimõtet töötaja tulust lähtuvalt ning töötaja peab avaldusel märkima soovitud maksu vaba tulu ulatuse 0-500€. Kui tööandja seda teinud ei ole ning töötaja on enda allkirja andnud, ei ole maksumaksja teadlik tulust maha arvatavast maksuvaba tulust. Seega ei ole välistatud võimalus, et tegelikkuses kuulub 45% vastanute hulka neid maksumaksjaid, kes ei teadlikud sellest, et nende tulust arvestatakse maha maksuvaba tulu.

Et hinnata maksumaksjate teadlikkust ning süvenemist avaldatud küsimustikku, küsis autor, kas maksuvaba tulu kasutamisel on igakuine sissetulek suurem? Küsimusele vastas 72% vastajatest jaatavalt ning 28% eitavalt. Ka käesoleva küsimusega toob autor paralleele esimese küsimuse tulemustega. Vastanutest 80% märkisid ennast teadlikkudeks maksumaksjateks ning praeguse küsimuse puhul on nendest 72% teadlikud, et kasutades igakuiselt maksuvaba tulu on igakuine sissetulek suurem. Kuna tegemist oli ka süvenemist vajava küsimusega võisid 80%-st 8% vastanuid kiirustades vale vastuse märkida. Ühtlasi võis tegemist olla jällegi maksuvaba tulu arvestamise teadlikkuse puudumisega.

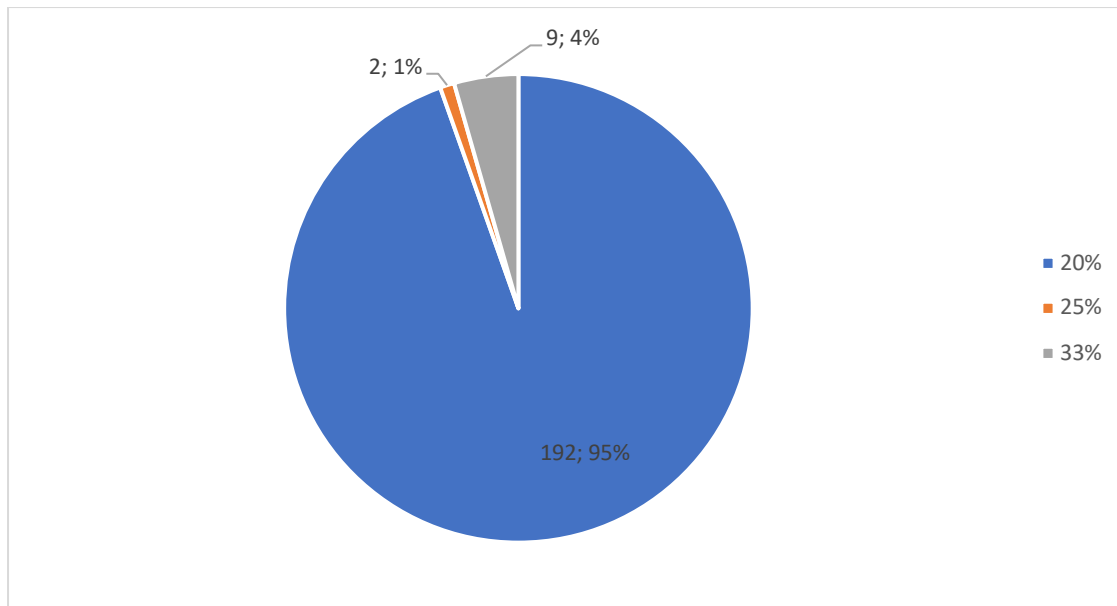
Teooriast lähtuvalt ning teadmistega tulenevate vaadete hindamiseks, küsis autor kuuendas küsimuses maksumaksjatelt arvamust. Nimelt, kas vastajad peavad ebaõiglaseks, et aastas tulu üle 25 200 euro tulu teenivad inimesed ei saa aastas maksuvaba tulu üldse kasutada. Vastajatest 58% märkisid vastuseks „ei“ ning 42% märkisid „jah“. Siinkohal võis maksumaksja lähtuda enda sissetulekust, kogemustest ning vaadetest.

Vastanutest suurem osakaal langes eitavale vastusele. Vastust analüüsidest võib järeldada, et vaatamata sellele, et Eestis kehtib proportsionaalne maksusüsteem, mida iseloomustab võrdne maksumäär ning sellega kaasnev maksukohustus sõltumata isiku sissetuleku suurusest on maksumaksjad siiski arvamusel, et selline süsteem ei ole õiglane ning see ei taga sissetulekute võrdsust (Winsniewska-Kuzma, 2020, pp. 115-117).

Küsimuse tulemusi võrdleb autor neljanda küsimuse tulemustega. Vastajatest 45% ei kasuta maksuvaba tulu maha arvamise võimalust. 45% vastanutest võib kuuluda käesoleva küsimuse 58% vastaja hulka. Võimalik on asjaolu, et 45% vastanutest on suurema kui 14 400€ sissetulekuga maksumaksjad, kes ei saa kasutada maksuvaba tulu maha arvamise võimalust kogu summa ulatuses. Seega ei pea nad õiglaseks asjaolu, et aastas veel suuremat tulu (25 200€) teenivad inimesed ei saa aastas maksuvaba tulu üldse kasutada.

Baasteadmiste hindamiseks, küsis autor seitsmendas küsimuses Eestis kehtiva tulumaksumäära suurust. Vastuste valikus olid määrad: 20%, 25% ja 33%. Eestis kehtiv tulumaksumäär on 20%. 25% puudutab mitteresidendi tulu, mida ei maksustata tulumaksuga. Täpsemalt puudutab see äriühingule saavat või makstavat litsentsitasu protsenti, mida ei maksustata tulumaksuga (käesolev töö, lk 17). 33% tuleneb sotsiaalmaksuseaduses kajastatud Eestis kehtestatud sotsiaalmaksumäärast (Sotsiaalmaksuseadus, 2000, § 7).

Vastajatest 95% märkisid õige valiku ehk 20%. Määrat 25% valis 1% vastajatest ning 33% osutus valituks 4%-il. Siinkohal saab autor kinnitust, et enamus vastajatest on teadlikud kehtivatest maksumääradest.

Joonis 7. Tulumaksumäär, % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

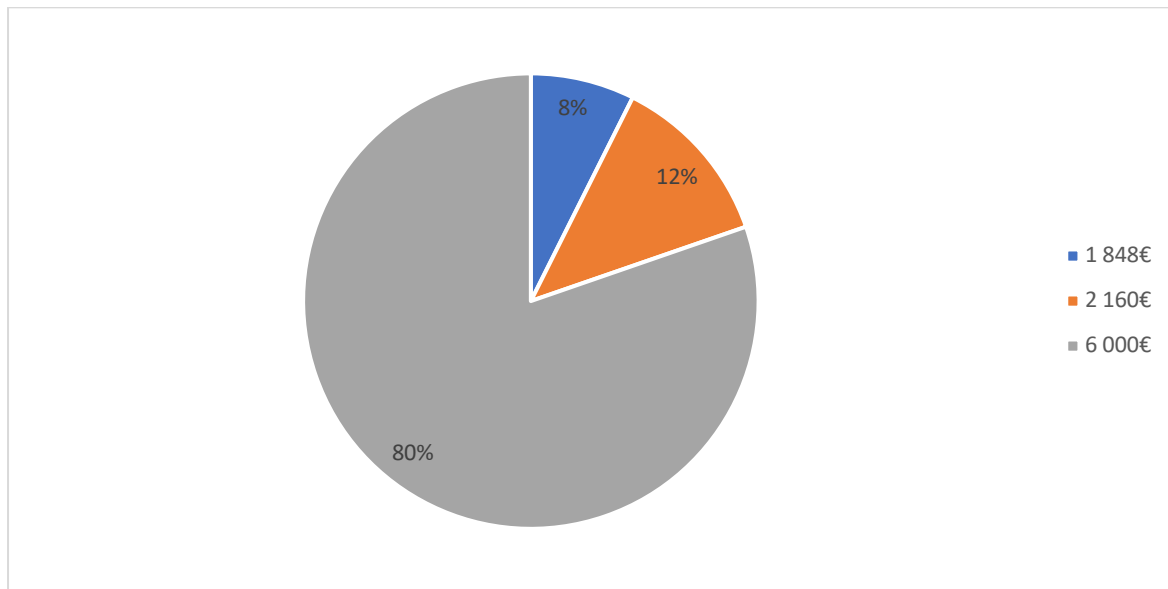
Kaheksandas küsimuses küsib autor aastas rakenduva maksimaalset maksuvaba tulu summa suurust. Vastuste variantideks olid summad: 1 848€, 2 160€ ja 6000€.

Riigikogus vastu võetud tulumaksuseaduse alusel rakendub teatud tingimustel füüsilisele isikule üldine maksuvaba tulu kuni 6000 eurot aastas ehk 500 eurot kuus. See tuleneb 2018. aastal toimunud maksuvaba tulu reformi tulemusel. 2017. aastal arvati füüsilise isiku maksustamisperioodi tulust maha maksuvaba tulu summa 2160. (Vabariigi Valitsus, 2017) Siinkohal võis vastaja lähtuda ka täiendavast maksuvaba tulust abikaasa eest. Seda saab rakendada tingimusel, et abikaasa aastatulu on väiksem kui 2160 eurot ning abikaasade aastatulu kokku ei ületa 50 400 eurot (käesolev töö, lk 16). Summa 1848 eurot rakendub täiendava maksuvaba tuluna iga kuni 17 aastase vanuse lapse kohta teisest lapsest alates (käesolev töö, lk 15).

Vastanutest 80% on teadlikud jõustunud muudatusest lähtuvalt määratud maksuvaba tulu summast. 12% on valinud teise vastusevariandi ehk 2160 eurot. Võimalik, et 12% vastanutest ei ole teadlikud jõustunud muudatusest ning on aastate vältel kasutanud eelnevalt kehtinud maksuvaba tulu summa suurust. Ei saa vältida ka olukorda, et maksumaksja ei ole üldse teadlik kehtestatud summadest. 8% on valinud vastuseks 1848€, mis võis samuti olla tingitud teadmatusest. Täiendav maksuvaba tulu summa valik võis olla tingitud ka kogemusest.

Maksumaksja ei pruugi olla teadlik, et kasutab tööandja juures maksuvaba tulu, kuid on teadlik, et tal on õigus kasutada täiendavat maksuvaba tulu võimalust summas 1848€.

Käesoleva küsimuse tulemusi seostab autor samuti esimese küsimuse tulemustega. All toodud jooniselt on näha, et 80% vastanutest on vastanud küsimusele õigesti ning 20% on valinud teised vastuse variandid.

Joonis 8. Maksimaalne maksuvaba tulu suurus aastas , % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

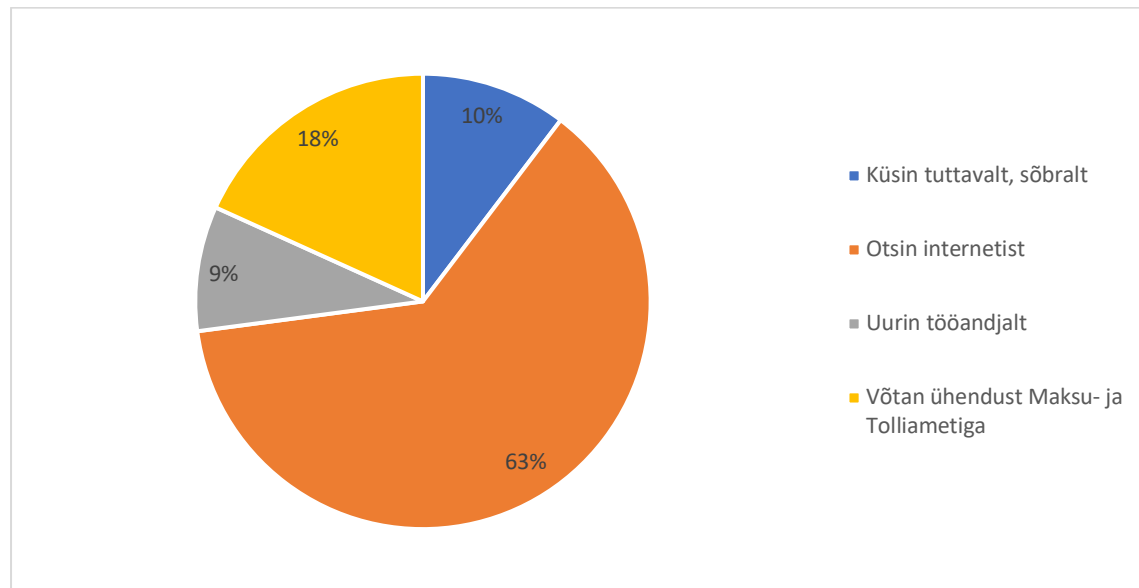
Eelnevatest küsimustest lähtuvalt, otsustas autor uurida, kuidas tegutsevad maksumaksjad olukorras, kui maksuvaba tulu arvestamine on jäänud arusaamatuks ehk kelle poole küsimusega pöördutakse. Autor pakkus järgnevaid vastused: küsin tavaliselt/sõbralt, otsin internetist, uurin tööandjalt, võtan ühendust Maksu- ja Tolliametiga. Maksu- ja Tolliamet omaltpoolt proovib tõsta klientide teadlikkust maksuvaba tulust, saates välja teavitusi, postitades kodulehele informatsiooni ning vastates teemaga seonduvatele küsimustele nii telefoni kui ka e-posti teel. Teadlikkuse tõstmisega kaasneb ka maksukuulekuse paranemine. Supadmi uuringu kohaselt on maksukuulekuse parandamiseks vaja pakkuda maksumaksjatele häid ning kvaliteetseid teenuseid (käesolev töö, lk 12).

Küsimuse vastustest tulenevalt, eelistab suurem osa maksumaksjaid (63%) otsida vastuseid ning lahendusi enda küsimustele ja probleemidele ise interneti abi kasutades. Kuid sellest sõltumata on 18% vastanutest märkinud, et küsimuste korral võtavad ühendust Maksu- ja

Tolliametiga. Tuttavate ja sõprade abi kasutab 10% vastanutest ning tööandja poole pöördub 9%.

Kui maksumaksa pöördub enne tööandja poole pöördumist tuttava või sõbra poole, peab ta saadud informatsiooni õigsust kontrollima. Tööandja peab oskama vastata maksuvaba tulu arvestamise küsimustele, sest eelnevalt töölepingu sõlmimist on tal kohustus tutvustada töötajale maksuvaba tulu olemust ja lihtsamaid põhimõtteid. Et tööandja saaks maksuvaba tulu arvestada, tuleb selleks täita ning talle esitada vastav avaldus, millel on märgitud arvestatava maksuvaba tulu summa kuus. (käesolev töö, lk 15) Valides vastusevariandiks tuttava või sõbra, võimalik et vastaja on lähtunud sõbra või tuttava maksuteadmistest ja maksukuulekuse taustast.

Kuna suurem hulk vastanuid on eelistanud interneti abi kasutada, võib eeldada, et abi otsitakse Maksu- ja Tolliameti kodulehelt emta.ee. Internetist abi otsimisel tuleb samuti veenduda informatsiooni õigsuses ning kontrollida ka aastat, millal teave on väljastatud. Kõige usaldatavamad teabe allikad on eelmainitud emta.ee ning käesoleva töö puhul tulumaksuseadus.

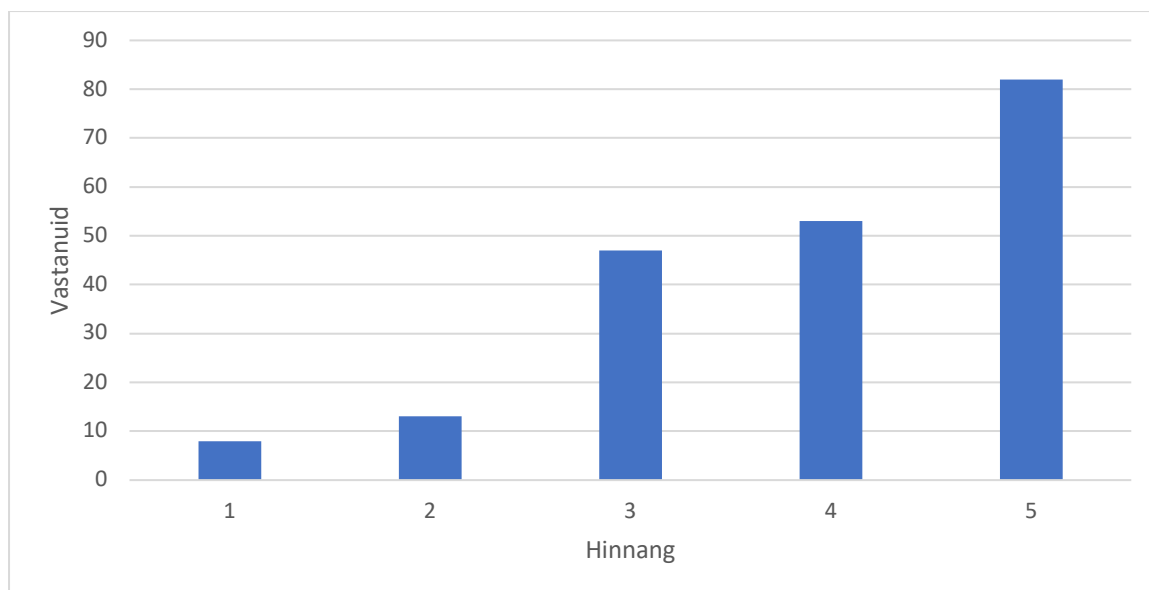
Joonis 9. Pöördumised küsimuste korral , % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Et analüüsida, kui hästi said maksumaksjad pöördunud küsimusele saadud vastusest aru, palus autor anda neil vastusele hinnang skaalal 1-5. Skaalal märgitud numברי tähendavad järgmist:

1- „väga halb“, 2- „halb“, 3- „rahuldav“, 4- „hea“, 5- „väga hea“. Maksumaksjate teadlikkust ja maksukohustuste täitmist mõjutab küsitud küsimusest lähtuvalt eelkõige maksuhalduri teeninduskvaliteet. Maksuhalduri teenuse kvaliteeti näitab tõsidus nõustamisabi osutamisel maksureeglitest mittemõistvatele maksumaksjatele. Oluline on, et maksumaksjad mõistaksid oma õigusi ja kohustusi maksustamise vallas. (käesolev töö, lk 7)

Eelnevas küsimuses märkis suurem osa vastajatest (63%), et eelistavad otsida vastust tekkinud küsimusele iseseisvalt interneti kaudu. Analüüsides all toodud joonist selgub, et interneti abil saadud vastus ei olnud kõigile otsijatele selge või ammendatav. Saadud vastust hinnanud väga heaks oli märkinud kokku 40% vastajatest. Kuid tuleb arvestada asjaolu, et kõik vastajad, kes olid hinnanud saadud vastust viieks, ei pruugi kuuluda interneti otsijate gruppi. Seda võisid teha ka eelnevas joonises märgitud grupid. Sellegi poolest on enamus andnud hinnanguks „5“, mille kohaselt võib väita, et saadud informatsioon on maksumaksjatele ammendatav. Kuid olenevalt informeerijast tuleb saadud informatsiooni õigsust kontrollida.

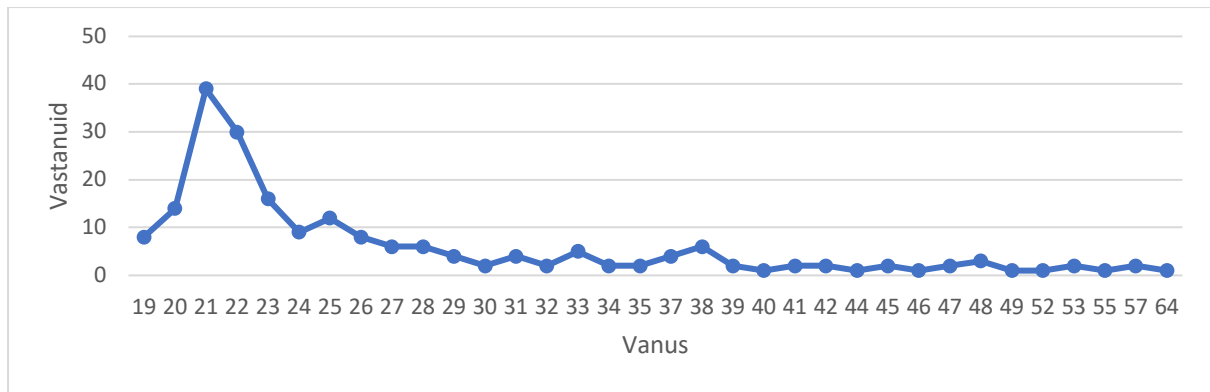
Vastajatest 26% oli hinnanud saadud vastust „heaks“, mida võib võrdsustada „väga hea hinnanguna“. Hinnanguks „3“ oli märkinud 23%. Hinnangud 3-5 antud vastusevariandina on positiivsed. Hinnangud tulenevad eelkõige isiku tundeist, kuidas ta saadud vastusest aru sai (Osula, 2008). Hinnangu „2“ andis 6% ja hinnangu „1“ andis 5% vastanutest. Kuigi vastusega rahulolematud vastajaid on pigem vähe, madala hinnangu võis siiski põhjustada ebaprofessionaalne teeninduskvaliteet või internetist, sõbralt, tuttavalt, tööandjalt ning pole välistatud ka võimalus, et Maksu- ja Tolliametilt saadud väär informatsioon. Samuti võis segadust tekitada Maksu- ja Tolliameti uus koduleht, mida hakati kasutama 2021.aasta 26.oktoobrist. Kui eelnevalt on küsimustikule vastaja enda küsimusele kiirelt vastuse leidnud emta.ee lehelt, siis nüüd võib teabe leidmine olla raskendatud uue internetilehekülje vaate ning struktuuri pärast.

Joonis 10. Hinnang saadud vastusele , % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

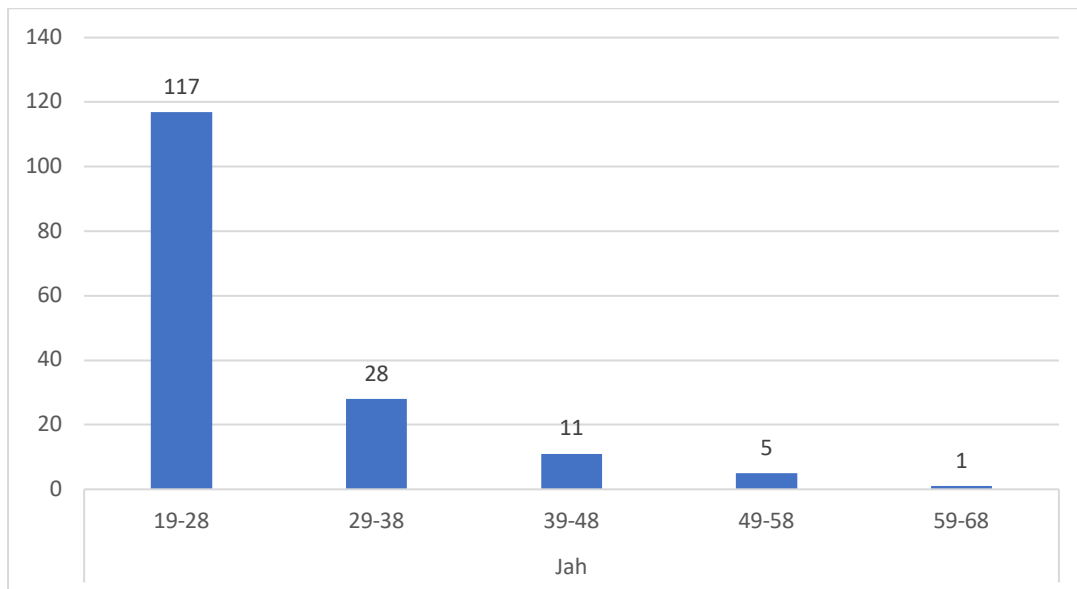
Peamiselt jagunevad maksudest kõrvalehoidmise tegurid sisemisteks ja välisteks. Sisemiste tegurite alla kuuluvad sotsiaalpsühholoogilised tegurid, näiteks sotsiaalsed normid, haridus, religioon, vanus ja sugu. Väliste tegurite alla kuuluvad tegurid, mis mõjutavad inimesi väljast poolt. Näiteks majandus, poliitika ja usk valitsusse (Randlaine, 2015, p. 516). Autor küsis enda küsitluse lõpus vastajate sugu ja vanust. Sugu eelkõige selle tõttu, et näha vastajate soolist ülekaalu maksuteadlikke vastajate seas. Vanuse küsimise eesmärk oli näha millises vanuses inimesed küsitlusele vastavad ehk vastajate vanuselist ulatust ning leida, milline vanusegrupp on maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest lähtuvalt kõige teadlikum.

Vastanute vanuse ulatus oli suur, küsimustikule vastasid maksumaksjad vanuses 19-64. Kõige rohkem vastajaid olid vanuses 20-23, mis moodustas kokku 49% vastanutest. Ülejäänud vastajate vanuste tulemused olid üksikud, kuid sellegi poolest võimaldasid saadud tulemused hinnata maksuteadlikkust kui tervikut ning seda igas vanuses isikust lähtuvalt.

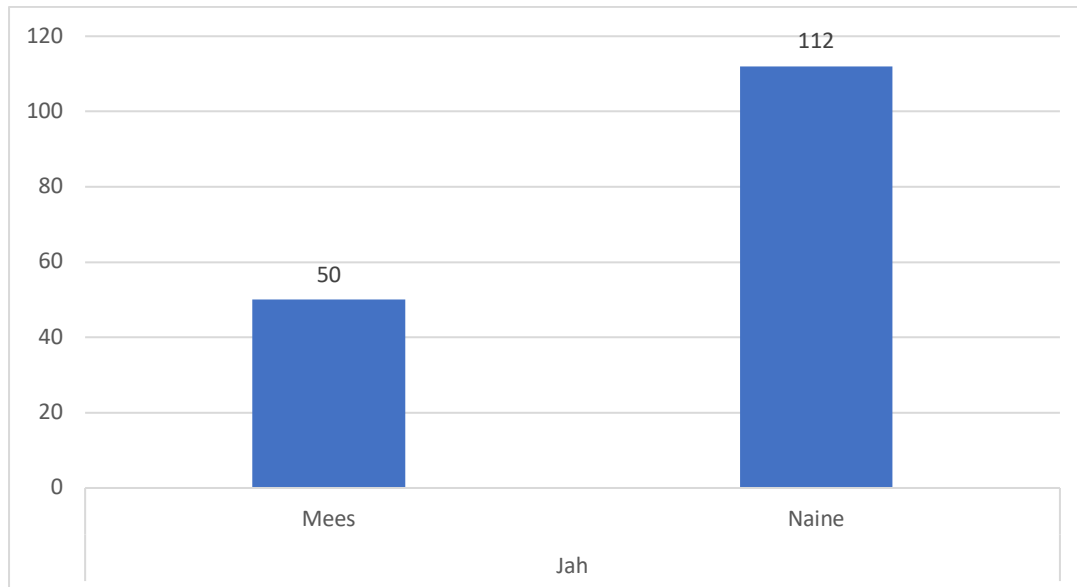
Joonis 11. Vanus , % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Autor jagas vanused gruppideks, et leida 80% sisse kuuluvad kõige teadlikumad vastajad lähtudes vanusest. Saadud tulemuse põhjal on kõige teadlikumad 19-28 aastaste gruppi kuuluvad vastajad. Küsimustik oli jagatud veebipõhise suhtlusvõrgustikus Facebook ja Sisekaitseakadeemia Microsoft Outlook-i kaudu ning mugavusvalimisse kuulusid erinevas vanusegrupis sõbrad, tuttavad, pereliikmed, põhikooli, gümnaasiumi õpilased ja üliõpilased, õpetajad, ametnikud ning muud isikud, kelleni küsitlus jõudis. Autori suhtlusringi kuulub kõige rohkem inimesi vanuses 19-28, sellise vanusega vabatahtlike vastas küsitlusele kõige enam ning see mõjutab ka vanuselist ülekaalu maksuteadlikkuses.

Joonis 12. Teadlikud maksumaksjad, vanus , % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Sooline osakaal langes naisosapooltele. Küsitlusele vastajatest 69% olid naised ning 31% mehed. Selle tõttu on saadud tulemuste põhjal maksuteadlikumad naissoost vastajad. 80% sisse kuulub 112 maksuteadlikku naist ning 50 meest.

Joonis 12. Teadlikud maksumaksjad, sugu, % vastanutest (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Läbiviidud küsitluse raames sai autor põhjaliku ülevaate mugavusvalimisse kuuluvate maksumaksjate teadmistest. Vastajatest, kes on teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest, oli suurem osa 19-28 aastased naised. Analüüsidest teisi vanusegruppe soost mitte lähtuvalt, järeldab autor, et maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest on heal tasemel. Samuti võib eeldada, et koolid ja Maksu- ja Tolliamet on teinud head teavitustööd, mille tõttu on vastanute hinnangud ja küsimuste tulemused head.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Lõputöö teema aktuaalsusest tulenevalt jõustus 2018. aastal tulumaksuseadus, mille alusel rakendub teatud tingimustel füüsilisele isikule üldine maksuvaba tulu kuni 6000 eurot aastas ehk 500 eurot kuus. Muudatusest lähtuvalt uuris autor maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest, tuginedes teaduspõhilistele allikatele ning läbiviidud ankeetküsitlusele.

Teadusallikate kohaselt on maksumaksja maksuteadlikkus tugevalt seotud maksumoraaliga ja maksukuulekusega. Maksuteadlikkust defineeritakse kui üksikisikute valmisoleku taset teada maksu tähtsust avalike teenuste osutamisel maksukohustuste täitmisel. Kui isik pole teadlik enda maksukohustustest, mõjutab see juba maksukuulekust. (käesolev töö, lk 8) Maksumoraali defineeritakse kui käitumisnormi, mis määrab riigi ja maksumaksja suhteid ning ilmneb sisemise motivatsioonina. Eelkõige kajastab see maksumaksja tahet hoida enda maksukohustused korras ning olla nendest teadlik. (käesolev töö lk 9-10)

Autori koostatud ankeetküsitlusest lähtuvalt jõudis autor järelduseni, et küsimustikule vastanud on maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest teadlikud. 12. küsimuse seas oli kaks hinnangut andvat küsimust (vt joonis 2 ja joonis 10). Vastajad hindasid enda arusaamist maksuvaba tulu arvestamise põhimõtteks heaks, sest enamus tulemusi olid skaalal märgitud punktidele 3-5. Kuna maksumaksjate teadlikkust ja maksukohustuste täitmist mõjutavad mitmed tegurid, näiteks maksusotsialiseerumine, üldised maksuteadmised ja maksuhalduri teeninduskvaliteet (käesolev töö, lk 7). Uuris autor, kust otsivad vastajad abi ning küsivad nõu olukorras, kui maksuarvestamine on tekitanud arusaamatusi (vt joonis 9). Sellest küsimusest lähtuvalt palus autor vastajatel hinnata saadud vastust skaalal 1-5. Skaalal märgitud tulemused olid samuti positiivsed, enamus vastajatest valis skaalal samuti punktid 3-5. Kuid siinkohal tõi autor välja, et saadud või interneti avarustest leitud informatsiooni õigsust tuleb alati kontrollida ning skaalal märgitud üksikud madalad tulemused võisid tulened Maksu- ja Tolliameti uuendatud koduleheküljest. Autor on seisukohal, et vaatamata informatsiooni saadud allikast, tuleb teabe õigsust siiski kontrollida. Kõige usaldusväärsemad allikad, kus maksumaksja leiab õige informatsiooni on Maksu- ja Tolliameti koduleht ning käesolevast tööst lähtudes tulumaksuseadus.

Autor seostab omavahel mitmeid küsimuse vastuseid, kuid põhifookusesse jääb esimese küsimuse tulemus ehk maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaavad vastajad, kes moodustavad 203 vastaja seast 80% (vt lisa). Küsitluse käigus kogutud andmete põhjal järeldab autor, et 80% maksumaksjatest, kes märkisid, et on teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest, tõestasid enda arvamust küsitluse tulemustest lähtuvalt ja on tõe poolest teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest.

Lisaks teadlikkust hindavatele küsimustele said vastajad avaldada enda arvamust kehtiva maksusüsteemi suhtes. Siinkohal seostab autor neljandat ja kuuendat küsimust (vt lisa).

Neljandas küsimuses küsis autor kui suur osa vastajatest kasutab igakuiselt maksuvaba tulu. Kuuendas küsimuses küsis autor vastajate arvamust, kas nad peavad õiglaseks asjaolu, et aastast tulu üle 25 200 euro teenivad inimesed ei saa maksuvaba tulu üldse kasutada. Tulemusena toob autor välja, et vastajatest 45% ei kasuta maksuvaba tulu maha arvamise võimalust ning mainitud 45% vastanutest võib kuuluda käesoleva küsimuse 58% vastaja hulka. Autor leiab, et võimalik on ka asjaolu, et 45% vastanutest on suurema kui 14 400€ sissetulekuga maksumaksjad, kes ei saa kasutada maksuvaba tulu maha arvamise võimalust kogu summa ulatuses või ei saa seda üldse. (käesolev töö, lk 24)

Autor leiab, et vastajaid ei rahulda Eestis kehtiv proportsionaalne maksusüsteem, mida lähtuvalt mainitust iseloomustab võrdne maksumäär ning sellega kaasnev maksukohustus sõltumata isiku sissetuleku suuruselt. Maksukohustuslastest vastajad ei leia, et selline süsteem tagab sellele iseloomuliku võrdsuse ning efektiivsuse. Varasemalt läbiviidud uuringute põhjal põhjendatakse seda sellega, et jõukamate ehk rikkamate maksumaksjate sissetulekute maksustatav osa kandub üle madalaima sissetulekuga leibkondadele ning seda nii sotsiaaltoetuste kui ka avalike teenuste näol. Maksumaksjad leiavad, et progresseeruv maksusüsteem on palju efektiivsem, õiglasem ning võrdsem. Sellist süsteemi iseloomustab maksukohustuse tõus koos sissetuleku suurenemisega. Seega tagab see heaolu kõige ebasoodsamat olukorras olevale sotsiaalsetele rühmadele. Ehk vaesemate inimeste sissetulekuid koormatakse minimaalselt (käesolev töö, lk 14). Kui aga hinnata eeltoodud väiteid maksuvaba tulu suhtes, siis praegu kehtiv maksusüsteem tundubki rohkem progressiivne kui proportsionaalne. Suurema sissetulekuga maksumaksjatel ei ole võimalust maksuvaba tulu kasutada. Sellest tulenevalt saavad madalama sissetulekuga kodanikud kasutada maksuvaba tulu ning nende igakuine sissetulek on suurem. Võimalik, et küsitlusele vastajad tahavadki rõhutada kehtivale proportsionaalsele maksusüsteemile, et see tuleneks ka maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetes.

Autori läbiviidud küsitlusele vastas maksumaksjaid vanuses 19-64. Saadud tulemusi analüüsisid, on autor arvamusel, et saadud tulemused on piisavad, et hinnata maksuteadlikkust vabatahtlike vastajate seas. Suure ülekaalu vastajate seas moodustasid 19-28. aastased vastajad, kes moodustasid 73% tervikust. Saadud tulemusi võis põhjustada mugavusvalim. Autori suhtlusringkonda kuulub kõige enam 19-28. aastaseid noori ning küsimustik oli jagatud veebipõhises suhtlusvõrgustikus Facebook ja Sisekaitseakadeemia Microsoft Outlook-i kaudu (käesolev töö, lk 18). Vaatamata suurele teadlikkuse ülekaalule noorte seas on autor arvamusel, et küsitlusele vastanud teised vanusegrupid, kes on märkinud enda maksuteadlikkust heaks, on

samuti teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest. Küsitlusega kogutud andmete põhjal saab autor väita, et kõige maksuteadlikumad on noored vanuses 19-28.

Vaatamata headele tulemustele küsitlusest lähtuvalt, leiab autor, et maksuvaba tulu puudutavates maksuteadmistes võivad esineda lüngad. 20% küsitlusele vastajatest märkis, et ei ole teadlik maksuvaba tulu arvestamise põhimõtetest ning teistes küsimustes esines nii mitmeidki valesid vastuseid. Autor teeb ettepaneku koolidele, Haridus- ja Teadusministeeriumile ja Maksu- ja Tolliametile alustada maksuteadmiste süvendamisega kõikide maksumaksjate seas. Lisaks ka nende õpilaste seas, kes ei ole veel maksukohustuslased. Seda selle tõttu, et maksuteadmised on mõjukaimaks teguriks maksumaksjate käitumise määramisel. Seega tuleb valmistada õpilasi ette täiskasvanueaks hariduse varajases staadiumis. (käesolev töö, lk 9) Autor pakub välja, lisada maksunduse aine eraldi põhikooli ja gümnaasiumi õppeainena õppekavasse. Lisaks leiab autor, et Maksu- ja Tolliamet võiks kaasata enda projektidesse rohkem noori ning teha sellest tulenevalt erinevate koolidega rohkem koostööd. Projektid enda olemuselt võiksid olla mängulised, nutikad ja loovad, aidates erinevas vanuses õpilastel mõista maksu olulisust, mõju ja selle arvestamise põhimõtet. Maksu- ja Tolliamet külastab koole ning osaleb paljudel messidel eesmärgiga tõsta inimeste teadlikkust nii maksustamise kui ka tollinduse valdkonnas. Autor leiab, et messidel jagatud informatsioon võiks jõuda ka koolidesse ning sellest peaksid saama osa erinevas vanuses kooliõpilased ja personal. Samuti leiab autor, et Maksu- ja Tolliameti võiks teha koolitusi, tutvustades enda uuendatud veebilehte ning õpetada mugavalt ja efektiivselt seda kasutama erinevates vanusegruppis õpilastele ja huvilistele.

KOKKUVÕTE

Maksuduse teema enda olemuselt võib olla keeruline ning tekitada küsimusi maksumaksjate seas. Vaatamata sellele on maksutulu siiski riigieelarve olulisim tuluallikas. Seega on oluline, et maksumaksja viiks end kurssi minimaalsete, kuid oluliste põhimõtetega ja seda võimalikult varalises eas. Vähendades seeläbi maksukohustuse suurenemise tõenäosust ning lihtsustades maksuhalduri tööd.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada mugavusvalimisse kuuluvate maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest ning uurida, milles see seisneb. Lisaks, selle väljakujunemine, mõjutegurid ja olulisus. Töös uuris autor ka maksuteadlikkuse rolli maksukuulekuses. Selle väljaselgitamiseks koostas autor ankeetküsitluse, mis oli pärast koostamist kõikidele adreessaatidele vastamiseks kättesaadav.

Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor järgnevad uurimisülesanded:

1. Analüüsida teadusartiklite põhjal saadud informatsiooni maksuteadlikkuse olemuse ning selle olulisuse kohta.
2. Analüüsida maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele.
3. Hinnata maksumaksjate teadlikkust maksuvaba tulu kasutamisest tulenevalt teooriast ja küsitluse tulemusest ning teha järeldusi ja ettepanekuid koolidele, Haridus- ja Teadusministeeriumile ja Maksu- ja Tolliametile teadlikkuse parendamiseks.

Teadusartiklitest tulenevalt on maksuteadlikkus, maksumoraal ja maksukuulekus tugevalt seotud. Maksuteadlikkuse mõistet defineeritakse kui üksikisiku valmisoleku taset teada maksu tähtsustavalike teenuste osutamisel, kuid eelkõige tuleneb see maksuseaduste ja määruste mõistmisest. Maksumoraal kirjeldatakse kui tahet maksta makse. Kuid kui puudub teadlikkus, puudub tahe ning sellisel juhul puudub ka maksukuulekus. Maksuteadlikkuse tõstmiseks on kõrgema maksukuulekusega riigid lisanud koolide õppekavasse maksude arendamise programmid, eesmärgiga süvendada maksuteadmisi ning valmistada õpilasi ette täiskasvanueaks hariduse varajases staadiumis. Ka Eestis kehtiva gümnaasiumi riikliku õppekava järgi on gümnaasistidel võimalik võtta valikkursusena majandus- ja ettevõtlusõpetust, milles antakse õpilastele ülevaade maksudest, nende olemusest, olulisusest ja arvestamisest.

Eelnevatel aastatel on uuritud üldist maksuteadlikkust, kuid ei ole võetud arvesse maksuvaba tulu arvestamisega kaasnevat teadlikkust. Sellest tulenevalt uuris autor just maksuvaba tulu teadlikkust mugavusvalimisse kuuluvate maksumaksjate seas. Autor koostas ankeetküsitluse, mis oli kõikidele vabatahtlikele lihtsasti kättesaadav. Ankeetküsitlus oli eestikeelne, sellele vastamine oli anonüümne ja vabatahtlik ning see koosnes avatud, suletud ja valikvastusega küsimustest. Teadlikkuse hindamiseks jaotas autor küsimustiku kaheks: üldised maksuteadmised maksuvaba tulust ning teadmistest lähtuvad käitumisviisid. Küsitlusele vastas kokku 203 inimest vanuses 19-64. a.

Läbiviidud uuringu tulemusena selgus, et maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest on enim teadlikud vastajatest maksumaksjad vanuses 19-28. a. Analüüsides teisi vanusegruppe on autor seisukohal, et ka teised vastajad, kes märkisid, et on teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest, vastasid küsimusele ausalt ning on tõe poolest maksuteadlikud.

Teiste vastajate seas võib olla teadlikkuse puudumine tingitud tööandja teavitustöö puudumisest, väär informatsiooni saamisest, seaduste ja määruste mitte mõistmisest, maksuhalduri ebaprofessionaalsest teeninduskvaliteedist ning kogemuste puudumistest. Õige ning vajaliku informatsiooni leidmist võib takistada ka Maksu- ja Tolliameti uus koduleht, mida hakati kasutama 2021.aasta 26.oktoobrist.

Saadud tulemustest lähtuvalt edastab autor ettepanekud koolidele, Haridus- ja Teadusministeeriumile ja Maksu- ja Tolliametile maksuteadlikkuse tõstmiseks maksumaksjate seas. Autori ettepanekud tulenevad teoreetiliste allikate ja empiirilise osa tulemuste analüüsist:

1. Lisada maksundus eraldi õppeainena põhikooli ja gümnaasiumi õppekavasse
2. Kaasata erinevatesse Maksu- ja Tolliameti projektidesse rohkem erinevas vanusegrupis inimesi
3. Maksu- ja Tolliametil teha rohkem koostööd erinevate koolidega

Käesolevat lõputööd on võimalik edasi arendada, küsitledes eraldi konkreetsetes vanusegrupis inimesi. See võimaldaks leida ka teised vanusegrupid, kes on enim või vähem teadlikud maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest. Küsitledes võib lähtuda ka mõnda muud maksu puudutavast teadlikkusest või üldisest maksuteadlikkusest, küsides vastajatelt erinevaid määrasid ning maksundusega aktuaalseid küsimusi. Saadud tulemusi saab võrrelda käesolevas töös saadud tulemustega. Samuti saab küsitleda ka Maksu- ja Tolliameti ametnike, kes

puutuvad kokku nõu vajate klientidega selle töö teema raames. Maksu- ja Tolliameti ametnike küsitlemine võimaldaks võrrelda kahte vaatepunkti ning saada tervik pilt maksumaksjate teadlikkuse puudumise ulatusele. Ühtlasi võimaldaks see leida murekohad, millele peaksid nii maksumaksjad kui ka amet rohkem tähelepanu pöörama.

SUMMARY

The nature of taxation can be complex in nature and raise questions among taxpayers. Nevertheless, tax revenue is the most important source of revenue for the state budget. It is therefore important for the taxpayer to familiarize himself with the minimum but essential principles at the earliest possible age. This reduces the likelihood of an increase in tax liability and simplifies the work of the tax authority.

The aim of the dissertation is to find out the awareness of taxpayers in the convenience sample about the use of tax-free income and to find out what it consists of. In addition, its development, influencing factors and importance. In the work, the author also examines the role of tax awareness in tax compliance. To find out, the author prepares a questionnaire, which is available for all addressees to reply after it is completed.

In order to achieve this goal, the following research tasks have been set:

1. Analyze information obtained from research articles on the nature and importance of tax awareness
2. Analyze the impact of tax awareness on tax compliance
3. Assess the awareness of taxpayers about the use of tax-free income based on the theory and the results of the survey, and make conclusions and proposals to schools, the Ministry of Education and Research and the Tax and Customs Board to improve awareness

According to research articles, there is a strong link between tax awareness, tax morale and tax compliance. The concept of tax awareness is defined as the level of readiness of an individual to know the provision of essential tax services, but it is primarily due to an understanding of tax laws and regulations. Tax morale is described as the will to pay taxes. But if there is no awareness, there is no will, and then there is no tax compliance. In order to raise tax awareness, countries with higher tax compliance have included tax development programs in their school curricula, with the aim of deepening tax knowledge and preparing students for adulthood at an early stage of their education. According to the state curriculum of upper secondary schools in Estonia, upper secondary school students can take economics and entrepreneurship as an

elective course, in which students are given an overview of taxes, their nature, importance and calculation.

General tax awareness has been studied in previous years, but the awareness involved in calculating tax-free income has not been taken into account. Consequently, the author examined the awareness of tax-free income among taxpayers in the convenience sample. The author compiled a questionnaire that was easily accessible to all volunteers. The questionnaire survey was in Estonian, the answer to it was anonymous and voluntary, and it consisted of open-ended, closed-ended and multiple-choice questions. To assess awareness, the author divided the questionnaire into two: general tax knowledge of tax-free income and knowledge-based behaviors. A total of 203 people aged 19-64 responded to the survey.

As a result of the survey, it turned out that the taxpayers aged 19-28 are the most aware of the principle of calculating tax - free income. Analyzing other age groups, the author is of the opinion that other respondents who stated that they are aware of the principle of calculating tax-free income also answered the question honestly and are in fact tax-conscious.

Among other respondents, lack of awareness may be due to a lack of information from the employer, misrepresentation, misunderstanding of laws and regulations, unprofessional quality of service from the tax authorities and lack of experience. Finding the correct and necessary information may also be hindered by the new website of the Tax and Customs Board, which was launched on October 26, 2021.

Based on the results obtained, the author forwards proposals to schools, the Ministry of Education and Research and the Tax and Customs Board to raise tax awareness among taxpayers. The author's suggestions are based on the analysis of theoretical sources and the results of the empirical part:

1. Include taxation as a separate subject in the curriculum
2. Involve more people of different ages in different Tax and Customs Board projects
 1. According to the Tax and Customs Board, cooperate more with different schools

This dissertation can be further developed by interviewing people in a specific age group. This would also make it possible to find other age groups who are more or less aware of the principle

of calculating tax-free income. Interviews may also be based on other tax awareness or general tax awareness, asking respondents at different rates and current tax issues. The obtained results can be compared with the results obtained in this work. It is also possible to interview officials of the Tax and Customs Board who come into contact with the clients you need within the scope of this work. Interviewing the officials of the Tax and Customs Board would make it possible to compare the two points of view and get a complete picture of the extent of the lack of awareness of taxpayers. It would also identify concerns that both taxpayers and the Agency should pay more attention to.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Akdoğan, A., 2011. *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Aljaste, J-E., 2020. *Eesti abiturientide maksuteadlikkus. Lõputöö*. Sisekaitseakadeemia.

Alkan, A., 2009. Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

Andreas, E. & Savitri, E., 2015. The effect of tax socialization, taxknowledge, expediency of tax ID number and service qualityon taxpayers compliance withtaxpayers awareness as mediating variables. *Procedia-Socialand Behavioral Sciences*, pp. 211,163–169.

Ayyıldız, Y., Vural, T., & Demirli, Y., 2014. *Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler: Bolu İli Alan Çalışması*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları: 2014/1.

Carballo Piñeiro, L., 2020. Implementation challenges for seafarers' social security protection: The case of the European Union. *International Social Security Review*, 73(4), pp. 3–24.

CIAT, (2011). Tax Thematic Series.

Tilahun, M., 2018. Economic and Social Factors of Voluntary Tax Compliance : Evidence from International Journal of Accounting. *International Journal of Accounting Research*, 6(2), 1-7.

Eriksen K. and Fallan,L., 1996. *Tax knowledge and attitudes towards taxation:A report on quasi experiment*, Journal of Economic Psychology,17, pp. 387-402.

Fuadi, A.O., & Mangoting, Y., 2013. The Effect of Quality of Tax Officer Service, Tax Sanction and Compliance Cost of Tax to Compliance of UMKM Taxpayer. *Tax & Accounting Review*, 1(1).

Gensemer, B., Lean, J., & Neenan, W., 1965. Awareness of Marginal Income Tax Rates among High-Income Taxpayers. *National Tax Journal*, 18(3), 258–260.

Gümnaasiumi riiklik õppekava (2011) RT I, 23.04.2021, 11.

Hardiningsih, P., & Yulianawati, N., 2011. Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Kemauan Membayar Pajak/Factors Affecting Tax Paying Wills. *Dinamika Keuangan dan Perbankan/ Dynamics of Finance and Banking*, 3(1).

Harris, T.D., 1989. *The effect of type of tax knowledge on individuals' perceptions of fairness and compliance with the federal income tax system: An empirical study* PhD Thesis, University of South Carolina.

Hartikayanti, H.N., & Siregar, I.W., 2019. Effect of Motivation and Awareness on Tax Compliance among Sme's: (Case Study in Cimahi, Indonesia). *International Journal of Organizational Innovation*, 12(2), 255–265.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2007. *Uuri ja Kirjuta*. Tallinn: Medicina Kirjastus.
James, S., and Alley, C., (2004). Tax compliance, Self assessment and Tax administration, *Journal of Finance and Management in Public Service*, 2(2), 27-42.

Jatmiko, A.N., 2006. *Effect of Taxpayer's Attitude on Implementation of Fine Sanction, Fiscal Service and Tax Awareness of Taxpayer Compliance: Empirical Study of Individual Taxpayer in Semarang City*. Tesis. Program Pasca Sarjana Magister Sains Akuntansi Universitas Diponegoro.

Karatoy, B., 2009. Vergiye Gönüllü Uyumu Sağlamaya Hizmet Edecek Vergi Uygulamaları ve Politikaları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kirchler, E., Hoelzl, E., & Wahl, I., (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology*, 29(2), 210–225.

Lagerspetz, Mikko., 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Lellep, M., 2018. *Ettevõtjate halduskoormus maksuvaba tulu arvestamisel Eestis 2018. aastal. Lõputöö*. Sisekaitseakadeemia.

Lennuk, E., 2021. *Narva Noorte maksumoraal ja maksuteadlikkus. Lõputöö.* Sisekaitseakadeemia.

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *Füüsiliste isikute tuludeklaratsioonide andmed.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/kontaktid-ja-ametist/avaandmed-maksulaekumine-statistika/fuusiliste-isikute-tuludeklaratsioonide> [Kasutatud 15.10.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *Maksu- ja Tolliameti ARENGUKAVA 2021.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/arengukava_2021.pdf [Kasutatud 19.10.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *Maksusoodustused.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/eraklient/maksud-ja-tasumine/maksusoodustused#item-1> [Kasutatud 21.11.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *Üldise maksuvaba tulu arvestamise näited.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/tulu-deklareerimine/pensionid-ja-kindlustushuvitised/pensionide-maksustamine-alates-1-jaanuarist> [Kasutatud 15.10.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2020. *Maksuvaba tulu arvestamine.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/maksuvaba-tulu> [Kasutatud 15.10.2021].

Maksukorralduse seadus (2002) RT I, 09.04.2021, 11.

Mazure, G. & Viksne, D., 2014. Income Taxation Development Trends in the Baltic States. *Economic Science for Rural Development Conference Proceeding*, 33, pp. 34-44.

Mukhlis, I., Uitomo, S., & Soesetio, Y., 2015. The Role of Taxation Education on Taxation Knowledge and Its Effect on Tax Fairness as Well as Tax Compliance on Handicraft SMEs Sectors in Indonesia. *International Journal of Financial Research*, 6(4), 161–69.

Nurhayati, N., Halimatusadiah, E., & Diamonalisa, 2015. Influence of tax officer service quality and knowledge of tax on individual taxpayer compliance in tax office (KPP) Bojonegara Bandung. *International Journal of Applied Research*, 1(8), 805–809.

Nurkhin, A., Novanty, I., Muhsin, M. & Sumiadji, S., 2018. The Influence of Tax Understanding, Tax Awareness and Tax Amnesty toward Taxpayer Compliance. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(2), pp. 240–255.

Nurlis, I. K., 2015. The Effect of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties and Tax Authorities Services on the Tax Compliance: (Survey on the Individual Taxpayer at Jabodetabek & Bandung). *Re- search Journal of Finance and Accounting Online*, 6(2), 104–12.

Nurmantu, S., 2010. *Introduction to Taxation*. 2nd Edition. Granite: Jakarta.

Organ, İ., & Yegen, B., 2013. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 241-271.

Osula, K., 2008. *Andmeanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.tlu.ee/~kairio/failid/kysimused.pdf> [Kasutatud 06.04.2022].

Persefoni, L., Kontodimopoulos, N., & Niakas, D., 2010. Motivation and Job Satisfaction among Medical and Nursing Staff in a Cyprus Public General Hospital. *Human resources for health*, 8(26).

Pritchard, R.D., Kathleen, M., & Campbell, D.J., 1977. Effects of Extrinsic Financial Rewards on Intrinsic Motivation. *Journal of Applied Psychology*, 62(1), 9–15.

Putri, W. P., 2012. *Factors Influencing of Compliance Own Micro, Small and Medium Enterprises (SMEs) in having a Taxpayer Identification Number (TIN)*. Thesis, Faculty of Economics and Business, University of Brawijaya.

Rahandusminister, 2008. *Maksu- ja Tolliameti põhimäärus. Määrus. RTL 2008, 84, 1168*.

Rajevska, O., 2016. Taxation of Pensions in the Baltic States. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, (43), pp. 352–357.

Randlane, K., 2015. *Tax compliance as a system: mapping the field*. *International Journal of Public Administration*, 30(5), pp. 515-525.

- Robbins, S.P., & Timothy, A.J., 2013. *Organizational Behavior*. 15th Edition. Pearson.
- Saad, N., 2014. Tax knowledge, tax complexity and tax compliance: Taxpayers' view. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 109, 1069–1075.
- Savitri, E., & Musfialdy, 2016. The Effect of Taxpayer Awareness, Tax Socialization, Tax Penalties, Compliance Cost at Taxpayer Compliance with Service Quality as Mediating Variable. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 219, 682–87.
- Scamacci, A., 2021. The Matter of Double Taxation and Fintech. *Juridical Current*, 24(3), pp. 72–87.
- Seinberg, T., 2017. *Ettevõtja maksugiid 2018*. Tallinn: Dipri.
- Siahaan, Marihot Pahala., 2010. *Elementary Tax Law*. Graha Science: Yogyakarta.
- Sotsiaalmaksuseadus* (2000) RT I, 31.03.2022, 7.
- Supadmi, N. L., 2009. Improving Compliance Through Taxpayer Service Quality. *Journal of Accounting and Business*, University of Udayana, 4(2), pp. 1-14.
- Suryadi., 2006. Causal Relationship Model of Awareness, Service, Taxpayer Compliance and Its Relation To Performance Tax Receipts: Surveys in East Java. *Journal of Public Finance*, 4(1), pp. 105-121.
- Teyyare, E., & Kumbaşlı, E., 2016. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(4), 1-29.
- Tjukina, J., 2013. *Tallina koolinoorte teaduslikkus maksudest ja selle mõju Eesti sisejulgeolekule*. *Magistritöö*. Sisekaitseakadeemia.
- Tosuner, M., & Demir, C. I., 2007. Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(3), 1-20.
- Tulumaksuseadus* (1999) RT I, 26.03.2021, 3.

Uzunali, E., Oğuz, Y., Olca, V., Dağ, M., Kumaş, K., & Güngör, A., 2021. Tax Awareness and Morality in the Effectiveness of Tax Revenues. *Secondary School Teachers' Tax Perception Analysis in Manavgat, Antalya*, 29(50), 131-147.

Vabariigi Valitsus, 2017. *Sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teiseks lugemiseks. Seletuskiri. 499 SE II*).

Winsniewska-Kuzma, M., 2020. Measurement of personal income tax progressivity in the post-socialist countries of Europe compared to other OECD countries. *Eastern Journal of European Studies*, 11(2), pp. 113–131.

Õunapuu, L., 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Kasutatud 02.01.2022].

Ömürbek, N., Çiçek, H.G., & Çiçek, S., 2007. Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-122.

Özgün, Z., & Yüksel, C., 2018. Mersin’de Mükelleflerin Vergi Algısı, Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 33-48.

Özgün, Z., 2017. Maliye Disiplininde Alternatif Bir Yöntem Olarak Mali Sosyoloji: Vergi Algısı ve Bilinci Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Lisa. Ülevaade läbiviidud küsitlusest

Tere!

Olen Sisekaitseakadeemia tolli ja maksunduse eriala 3. kursuse tudeng Anita Kattai. Kirjutan lõputööd teemal „Maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest“, mille raames on käesolev küsimustik koostatud. Lõputöö eesmärk on välja selgitada maksumaksjate teadlikkus maksuvaba tulu kasutamisest ning uurida, milles see seisneb.

Küsimustikule vastamine on anonüümne ning võtab 10-15 minutit aega.

Küsimuste vastamisel palun MITTE KASUTADA interneti abi.

1. Kas olete teadlik maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest?

- Jah
- Ei

2. Kuidas hindate maksuvaba tulu arvestamise põhimõttest arusaamist?

Ei saa aru

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Kõik on selge

3. Kas maksuvaba tulu kasutamine on kohustuslik?

- Jah
- Ei

4. Kas kasutate iga kuu maksuvabatulu?

- Jah
- Ei

5. Kui kasutada maksuvaba tulu, kas Teie igakuine sissetulek on suurem?

- Jah
- Ei

6. Kas Teie meelest on õiglane, et aastas tulu üle 25 200 euro teenivad inimesed ei saa aastas maksuvaba tulu üldse kasutada?

- Jah
- Ei

7. Kui suur on Eestis tulumaksumäär?

- 20%
- 25%
- 33%

8. Kui suur on maksimaalne maksuvabatulu summa, mida saab aastas rakendada?

- 1848€
- 2160€
- 6000€

9. Kui maksuvabatulu arvestamine on tekitanud/tekitab Teis küsimusi, kuidas otsite abi?

- Otsin internetist
- Küsin tuttavalt, sõbralt
- Uurin tööandjalt
- Võtan ühendust Maksu- ja Tolliametiga

10. Eelnevast küsimusest tulenevalt, palun hinnake saadud vastust?

Ei saanud abi

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Sain soovitud informatsiooni

11. Palun märkige oma vanus?

12. Palun märkige oma sugu?

- Naine
- Mees